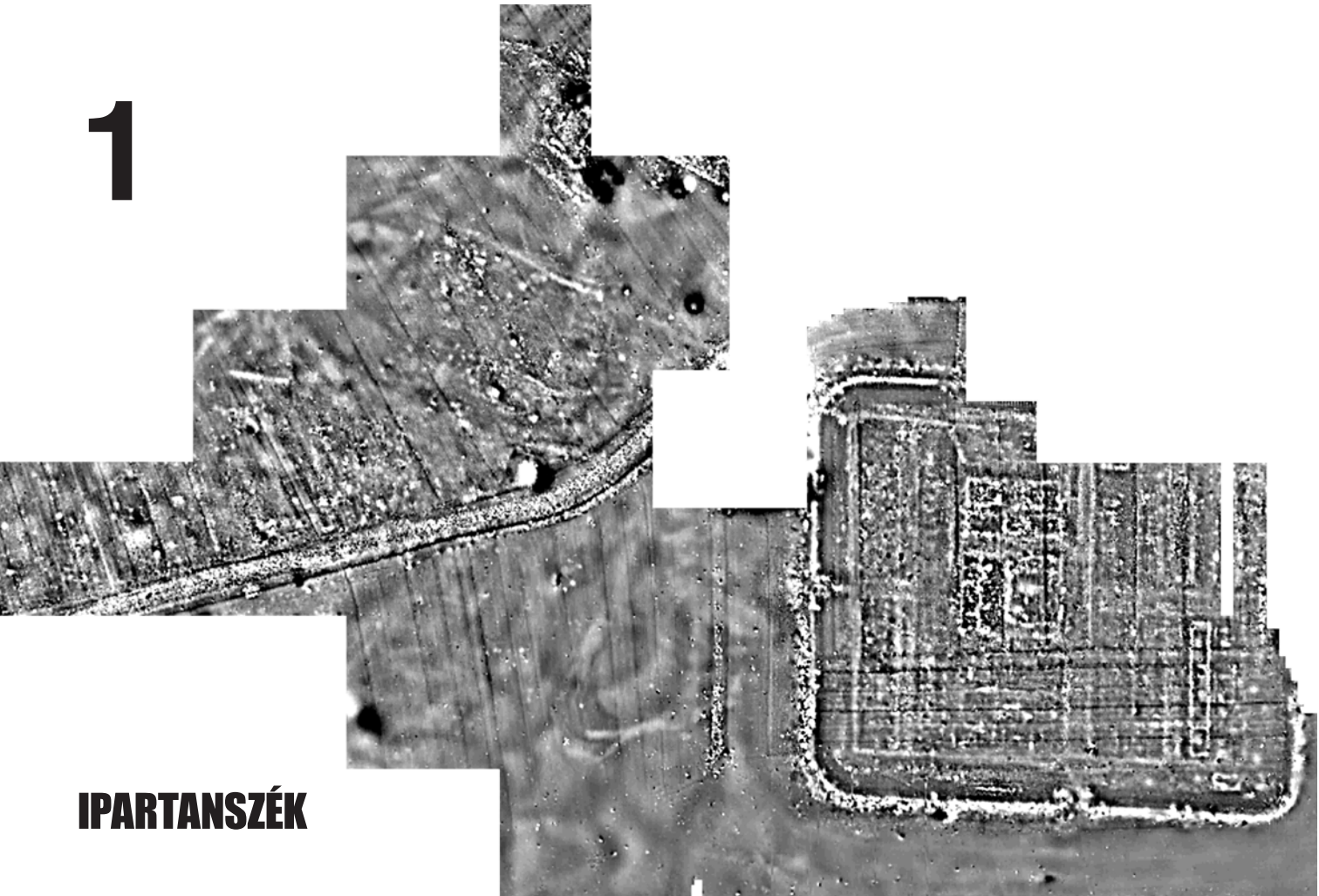

identitás és kultúra : identity and culture

1

IPARTANSZÉK

Ipartanszék füzetek No.1 Budapest, 2014

Kiadó
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi
Egyetem, Építészmérnöki Kar,
Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék
H-1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. K.251
www.ipar.bme.hu

Felelős kiadó : DOBAI János DLA
Sorozatszerkesztő : VASÁROS Zsolt DLA
Szerkesztette : GAUL Cicelle DLA,
SÁGI Gergely, VASÁROS Zsolt DLA
Grafikai terv : JUHÁSZ Veronika
Légifotó : Pécsi Légitérési Téma -
SZABÓ Máté; Maros Megyei Múzeum
Fotó: FRANCSICS László
Angol lektorálás :
NAGY Iván DLA, Thomas COOPER
Nyomdai munkálatok : monobit nyomda Kft.

A terepmunkát az ERASMUS
Intensive Programme
(DE-2012-ERA/MOBIP-1-28252-3-37) támogatta.
A projekt címe :
The Roman Limes as European Cultural
Landscape (RLCL) – ERASMUS IP
www.rirc.ro

Címlapkép :
Geofizikai felmérés a mikházi római lelőhelyen.
Lenkey László, Pethe Mihály és munkatársai
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természet-
tudományi Kar, Földrajz- és Földtudományi
Intézet, Geofizikai és Űrtudományi Tanszék

Minden jog fenntartva. Jelen kiadványt, vagy
annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő
rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy
eszközzel – elektronikus úton vagy más módon
– közölni a kiadó engedélye nélkül.

ISBN 978-963-313-106-0
HU-ISSN 2064-5325

© Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési
Tanszék és a Szerzők

A kötet megjelenését az archaeofakt
Döhner+Uschmann+Partner GbR Berlin
támogatta.

Ipartanszék füzetek No.1 Budapest, 2014

Publisher
Budapest University of Technology
and Economics, Faculty of Architecture,
Department of Industrial
and Agricultural Building Design
H-1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. K.251
www.ipar.bme.hu

Editor-in-Chief : János DOBAI DLA
Series editor : Zsolt VASÁROS DLA
Edited by : Cicelle GAUL DLA,
Gergely SÁGI, Zsolt VASÁROS DLA
Layout : Veronika JUHÁSZ
Aerial photo : Aerial Archaeological Archive of
Pécs - Máté SZABÓ; Mureş County Museum
Photo: László FRANCSICS
English proofreading :
Iván NAGY DLA, Thomas COOPER
Printed by : monobit Ltd.

The field research was sponsored
by the ERASMUS Intensive Programme
(DE-2012-ERA/MOBIP-1-28252-3-37).
Title of the research project:
The Roman Limes as European Cultural
Landscape (RLCL) – ERASMUS IP
www.rirc.ro

Front cover :
Geophysical survey of the roman site in Mikháza.
László Lenkey, Mihály Pethe and associates
Eötvös Loránd University, Faculty of Science,
Institute of Geography and Earth Sciences,
Department of Geophysics and Space Science

All rights reserved. No part of this publication
may be reproduced or transmitted in any form
or by any means, electronic or mechanical,
including photocopy, recording or any other
informational storage and retrieval system,
without requesting prior permission in writing
from the publisher.

© Department of Industrial and Agricultural
Building Design and the Authors

The printing of this book was made pos-
sible by a generous grant from archaeofakt
Döhner+Uschmann+Partner GbR Berlin.

identitás és kultúra : identity and culture

Ipartanszék füzetek No.1

1

IPARTANSZÉK

“...Egyik faluban sem találván semmi érdekest, az utóbbival átellenben (a Nyárad balpartján) a Csillaghegy alján oly regényesen fekvő Mikházára sietünk; oda pedig Sz.-Mártontól kezdve mindenütt a római úton haladunk, mely a Mikháza nyugati végénél levő álló tábor (castrum stativum) helyére vezet. Ezen castrum gátonya, a falrakatnak itt-ott félreismerhetetlen nyomaival, mindenütt tisztán látszik...”

Orbán Balázs
A Székelyföld leírása,
Pest, 1868. XV. A Szentföld

“... Not finding anything of any interest in any of the villages, across from the last village (on the left bank of the River Nyárad) we hurried to Mikháza, which sat nestled so beautifully at the base of Csillaghegy; from there, beginning with Sz.-Márton, we always stuck to the Roman roads, which led to the site of the camp (castrum stativum) at the western end of Mikháza. The wall of this castrum, the unmistakable traces of the remnants of the wall, are clearly visible everywhere.”

Balázs Orbán
A Description of the Szekler Lands,
Pest, 1868. XV. The Holy Land

Mikháza ortofotója :
Maros Megyei Múzeum

Orthophoto of Călugăreni :
Mureș County Museum

tartalom

- 8 : Felmérés - elemzés - tervezés
- 12 : A kultúrtáj kiterjedése
„A római *limes* mint kultúrtáj”
- 16 : Erasmus IP -
a római *limes* az európai kultúrtájban
- 18 : A római Dácia keleti *limes*-ének
kutatása Maros megyében
- 22 a Romnéző - kilátó
  - a1 Újraélt örökség
  - a2 Múlt-kor
  - a3 Kultúrák találkozása térben és időben
  - a4 Újraszótt történet
  - a5 A római *limes* hálózatának
újrafelfedezése
  - a6 A határ-rom kilátó
- 48 b Régészeti műhelyek kiállítótérrel
meglévő épületek funkcióváltásával
  - b1 Kultúrházból kultúrtérbe -
meglévő épületek funkcióváltása
  - b2 Bázis
  - b3 Helyteremtés múlt és jelen között -
Mikháza közösségi épületeinek
funkcióváltása
- 64 c Bemutató pavilonok
  - c1 A múlt jövője
  - c2 Pavilon - múltból a jövőnek
- 74 : Résztvevők
- 76 : A Stürmer-díj

content

- 8 : Survey - analysis - design
- 12 : Dimensioning the cultural landscape
“The roman *limes* as cultural landscape”
- 16 : Erasmus IP -
The roman *limes* as cultural landscape
- 18 : Searching for the eastern *limes* of Roman
Dacia in Mureş County
- 22 a Look-out tower for the ruins
  - a1 Relived legacy
  - a2 A bygone age
  - a3 Encounter of cultures
in space and time
  - a4 Retold story
  - a5 Rediscovery
of the roman *limes* network
  - a6 Border-sign lookout
- 48 b Archaeological workshops with
exhibition spaces through changing
function of existing buildings
  - b1 From community centre
to community space
  - b2 Base
  - b3 Space creation from past to present –
functional changes of the communal
buildings in Călugăreni
- 64 c Observings pavilions
  - c1 The future of the past
  - c2 Pavilion - from the past to the future
- 74 : Participans
- 76 : The Stürmer Prize

A BME Építészmérnöki Kar Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszéke 2013 nyarán lehetőséget kínált a Kar hallgatói számára, hogy egy nemzetközi együttműködésen alapuló projektben részt vegyenek Erdélyben. A projektet az Erasmus Intensive Programme finanszírozza, a teljes futamidő két év.

Az együttműködő partnerek: Humboldt-Universität zu Berlin (Winckelmann Intézet), Universität zu Köln (Régészeti Intézet), Babeş-Bolyai Tudományegyetem Kolozsvár (Ókortörténeti és Régészeti Tanszék); Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészmérnöki Kar (Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék); Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest (Geofizikai és Űrtudományi Tanszék); Fachhochschule Erfurt (Konzerválási és Restaurálási Szakirány); Pécsi Tudományegyetem (Régészet Tanszék) és Universitatea Petru Maior Marosvásárhely (Történelem és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet). Jóllehet furcsának tűnhet a fenti intézmények felsorolása, mármint mit is keresnek ebben egyáltalán építészhallgatók. A 2013-ban megkezdett Erasmus IP programunk nem előzmény nélküli. Előtte, 2009-2011 között volt már egy hasonló három éves kimerítő együttműködés, szintén a római örökséggel kapcsolatos témában, akkor épp a Zilah közelében található csodálatos fekvésű Porolissum/Mojgrád lelőhelyen. Az ott kialakult jó partneri kapcsolatok, és motivációk hatására pályáztuk meg ismét a programot és nyertük el újabb három évre. A helyszíneket bejárva, megismerve világossá vált, hogy nekünk, építészeknek komoly feladatunk lehet és kell legyen az ásatások „kiszolgálásán”, azaz a felmérési rajzok és rekonstrukciós ábrák készítésén túl. Valamennyi helyszín inspiráló és ötletek, konkrét javaslatok után kiált. A településeknek és a régióknak

In the summer of 2013 the Department of Industrial and Agricultural Building Design of the Faculty of Architecture of the Budapest University of Technology and Economics provided its students with an opportunity to take part in an international cooperative project in Transylvania. The project was financed by the Erasmus Intensive Programme. Its duration is two years.

The partners include the Humboldt-Universität zu Berlin (Winckelmann Institute), Universität zu Köln (Archäologisches Institut), Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca (Chair of Ancient History and Archaeology), Budapesti University of Technology and Economics Faculty of Architecture (Department of Industrial and Agricultural Building Design), Eötvös Loránd University Budapest (Department of Geophysics and Space Science), Fachhochschule Erfurt (Fachrichtung Konservierung/ Restaurierung), University of Pécs (Department of Archaeology) and Universitatea Petru Maior Târgu Mureş (Department of History and International Affairs).

This list of various institutions may seem a bit odd, in other words one might wonder why students of architecture would want to work together with them. But the Erasmus IP that we began in 2013 was not without precedent. There was a similar three-year cooperative program in 2009-2011 in which participants also dealt with the roman heritage, as it so happened in the beautiful area of Porolissum-Mojgrad, which is near the city of Zilah (Zalău in Romanian). Building on the relationships that developed there and motivated by our shared experiences, we again applied for support and were granted funding for three years. As we came to

is más lehetőségekkel együtt kiemelkedő esélyt ad a római örökség feltárása és bemutatása, az ebben rejlő tudományos és turisztikai potenciál kiaknázása. Itt komoly szerepünk lehet, a Műgyetem építész résztvevőiként. A programot is így hirdettük meg, miszerint felmérünk-elemzünk-tervezünk, ha úgy tetszik tudást és kompetenciát szintetizálunk, azaz szakmánkat gyakoroljuk.

Az első évad négy hete alatt a különböző érdeklődésű, motiváltságú, és más-más ismeretanyaggal rendelkező diákok és tanárok figyelme Mikházára koncentráldott. A jelenben már nem látszó múlt megtalálása, feltárása, értékeinek kibontása és interpretálása jelentette és jelenti a jövőben is feladatunkat. A program célja kettős: egyrészt hatékony terepmunka keretében gyakorlatot szerezhetnek a hallgatóink, miközben más szakmák, diszciplínák területén kalandozhatnak, emberi és közösségi kapcsolatokat is építhetnek. Egy építészhallgató számára hihetetlenül fontos az egyetemi évek alatt az az élménycsomag, amely a tanulmányok befejezése után is meghatározhatja létét, szakmai és szakmán kívüli szerepében egyaránt. Oktatóként lehetőségeinkhez mérten kötelességünk ezt a csomagot hasznosan és ingergazdagon összeállítani, sokszor provokatív módon az arra érdemes, aspiráló vagy csupán szerényen érdeklődő diákok számára felkínálni. A nemzetközi együttműködéseink szerencsére hosszabb múltra tekintenek vissza, jóllehet először most fordult elő, hogy egy épphogy megkezdett projekt a helyszíni munkából kiindulva ilyen intenzitással, más fórumokon is folytatódhatott. Köszönhető ez az inspiráló környezetnek, a nemzetközi csapat közegének, valamint a résztvevő oktatók és diákok katalizáló képességének. Mikháza megismerése,

a felmérések, a faluvizsgálat konzekvenciái, továbbá az ásatások által napvilágra hozott maradványok keltette kérdések építészeti válaszokat is igényelnek. A magyar felsőoktatásban igen erősen jelen lévő TDK mozgalom remek platformot nyújtott munkánk folytatására, köszönhető ez a Karon évek óta működő művészeti TDK szekciók nyújtotta lehetőségeknek. A tanszékünk által meghirdetett Kultúra és Identitás szekcióra nem csupán a nyári táborban résztvevők jelentkeztek, ez különösen színessé, érdekessé tette a projekt utóéletét. A kiállítás és konferencia után az anyag több helyen kiállításra kerül. A Maros Megyei Múzeummal folytatott egyeztetéseink alapján mindhárom helyszínen a koncepciók bizonyos részei megvalósulhatnak, ennek keressük a módját, eszközeit, a további együttműködés lehetőségeit. 2014 és 2015 nyarán majd újra összegyűlünk, hogy folytassuk a munkát. Részben Mikházán, ahol 2013-ban abbahagytuk, részben új, még felfedezésre és feltárára váró helyszíneken.

A projekt sikeréért köszönet illeti az Erasmus Intensive Programme főszervezőit, a tragikus hirtelenséggel 2013 őszén elhunyt Veit Stürmert, továbbá Manuel Fiedlert, Gregor Döhner, Constanze Höpkent és a fáradhatatlan Pánczél Szilamért. A BME Építésmérnöki Karáról Dobai János az Ipari és Mezőgazdasági Tanszék vezetője befogadta a projektötletet és támogatta a megvalósítás lépéseit. Külön köszönet illeti Gaul Cicelle kolléganőnkét, aki mind a helyszíni munka koordinálásában, mind pedig a 2013 őszi TDK keretében tanszékünkről megszervezett önálló szekcióban illetve az anyag gondozásában meghatározó szerepet vállalt. Vukoszávlyev Zorán a kari Tudományos Diákköri Tanács elnöke és Kóródy Anna a TDT titkára segítették a konferencia

sikeres lebonyolítását, témánk befogadását. Köszönet a konzulenseknek, a zsűrinek, különösképp Anthony Gall építésznek, zsűrielnöknek, aki Kós Károly kutatása révén szerzett helyismerete és tudása révén is jelentősen hozzájárult munkánk sikeréhez. Végül, de nem utolsósorban köszönjük a mikháziaknak, a település vezetőinek, hogy befogadtak minket, érdeklődéssel fordultak felvetéseink ötleteink irányában, továbbá készek javaslataink megvitatására.

know the surroundings, it became clear that as architects we could and should play a significant role in the excavations, a role that goes beyond the preparation of surveys and drawings. The sites gave us inspiring ideas and concrete plans. The excavation and presentation of the roman ruins will create new opportunities for the settlements and the region as a whole as destinations for tourists and scholars as well. We can play an important role in this as architectural students of our University. This is how we have publicized the program, in other words with emphasis on our role in surveying, analysis, and planning. In other words we are refining our knowledge and skills and learning our trade.

In the four weeks of the first season the students and supervisors, each of whom brought different motivations and a different kind of knowledge and expertise to the project, focused on Călugăreni. The unearthing and assessment of remnants of the past that are no longer visible was our primary task and will remain our primary task in the future as well. The program has two essential goals. First, students are able to gain experience within the framework of serious, ongoing fieldwork. Second, they are able to explore other fields of inquiry and disciplines and develop new professional and personal relationships.

For a student of architecture experiences acquired during the years spent at university are incredibly important and can be decisive upon the completion of studies both within the professional sphere and beyond it. As instructors, it is our task, to the extent that circumstances permit, to create a stimulating environment for our students and to encourage and even goad ambitious or simply curi-

ous students. Fortunately, cooperative international programs look back on a distinguished history, although this is perhaps the first occasion that a project that has only just been launched is being continued in other forums with such remarkable intensity. This is thanks to the inspiring environment, the coherence of the international team, and the talents of the instructors and students who are taking part. The questions that arose in the course of our discovery of Călugăreni, the preparations of the surveys, our study of the human geography of the village, and furthermore the excavations of the various ruins and remains begged architectural analysis. Officially established student conferences, which are playing an increasingly prominent role in higher education in Hungary, offer an ideal foundation for further work with the involvement of students, thanks in part to the possibilities created by the individual student sections that have been working in the Faculty for years. The participants in the Culture and Identity section that was organized by our department included not only those students who had taken part on the fieldwork, but other inquiring minds as well. This enriched the project by making the group much more colorful and diverse in its ideas. Following the exhibition and the conference, the material will be presented in several places. On the basis of our negotiations with the Mureș County Museum, various aspects of the underlying conception will be presented in all three places. We are currently working out the details of this and seeking possibilities for further cooperation. In the summer of 2014 and the summer of 2015 we will gather again in order to continue our work. These gatherings will take place in Călugăreni, where

we ceased work in 2013, and in other places that are still awaiting discovery.

We owe a debt of thanks for the success of the project to Veit Stürmer, the former director of the Erasmus Intensive Programme (who died with tragic suddenness in the autumn of 2013), as well as Manuel Fiedler, Gregor Döhner, Constanze Höpken, and the indefatigable Szilamér Pánczél. János Dobai, the chair of the Department of Industrial and Agricultural Building Design of the Faculty of Architecture of the Budapest University of Technology and Economics, approved of our ideas for the project and supported our work. We are particularly thankful to our colleague Cicelle Gaul, who played an important role in the coordination of work on site and the independent section (the idea for which was given by our department) of the student conference in the autumn of 2013, as well as the preservation of the material. Zorán Vukoszávlyev, president of the student conference committee, and Anna Kóródy, the assistant, also contributed enormously to the successful organization of the conference and the acceptance of our topic. We would like to thank the consultants, the jury members, and in particular architect Anthony Gall, the president of the jury who also contributed significantly to the success of our work through his knowledge of the locale, which he gained in the course of his research on Károly Kós. Lost but not least, we would like to thank the people of Călugăreni for having welcomed us into their community and shown their curiosity with regards to our ideas and their willingness to debate our propositions.

Gall Anthony PhD
építész
SZIE Ybl Miklós Építéstudományi Kar
Építészmérnöki Intézet

Anthony Gall PhD
architect
SZIE Ybl Miklós Faculty
of Architecture and Civil Engineering
Institute of Architecture

A kultúrtáj kiterjedése
„A római *limes* mint kultúrtáj”

Dimensioning the cultural landscape
“The roman *limes* as cultural landscape”

A tanulmány tárgya a *limes*, közép-kelet Erdély (Románia) egy kis területén, Mikházánál, ahol hajdan a római Dácia katonai őrhelyekkel tűzdelt határvonala húzódott.

Határokon átívelő együttműködésről beszélünk, régészek és építészek között. Határok, amelyek már nem is léteznek-vagy mégis? Létezik-e időbeli „*limes*”, amely elválaszthatja a régészek és az építészek nézőpontjait? Van-e határ, amely elkülöníti régen múlt idők lenyomatait a mai tájtól, vagy az építész képzelt világától? A múlt határai elválaszthatnak-e minket saját múltunktól, vagy a múlt csak szépen megbúvik a jelen üledékeinek rétegei alatt, miközben csipkerózsikaálmában is ismerős meghatározója napjaink tájainak.

Milyen mélyre kell ásunk, és mennyire erősen kell fülelnünk ahhoz, hogy az idők folyamán lerakódott kötöttségek feloldójanak, és a múlt szunnyadó maradványai újra életre keljenek?

Ezen a területen, amely egykor a civilizált római birodalom határa volt, nem találunk Hadrianus falához hasonló emlékeket, semmi olyant, ami két ellentétes minőség határozott szétválasztására utalna. Sokkal inkább meg kell értenünk, hogy csupán kis őrhelyek léteztek egy kis folyó völgye mentén. Mára nincs határfal, semmi nem utal Rómára, nem maradt semmi, ami említésre méltó lenne az ókori világ csodái közt. Ma csak egy kis falut találunk, távol az életteli városoktól, miközben csak 35 km-re fekszik a megyeszékhelytől, Marosvásárhelytől. Egy kis falu, amely elmerül a térség kis településeire annyira

We are discussing the issue of the *Limes*. More particularly, we are concentrating on a small part of Transylvania that at one time was a part of the military boundary of Roman Dacia. Today we are talking about an area near the village of Mikháza (RO – Călugăreni) in central-eastern Transylvania.

We are talking about cooperation between archaeologists and architects, across borders that no longer exist – or do they? Is there a “*Limes*” in time that separates the inquiry of the archaeologist from the inquiry of the architect? Is there a border that divides the topographies and artefacts of previous times from the landscape of today, or the imagined landscape of the architect? Do the borders of time separate us from our past, or does the past just recede under layers of contemporary residue to a resting place below the surface, while remaining nonetheless, even in its sleeping-beauty slumber, a familiar and shaping influence in the landscapes of our everyday lives?

How deep do we have to dig, how closely do we have to listen for the boundaries of time to recede and for the sleeping remnants of the past to become reanimate?

In a region that was once a border between “civilised” Rome and the “other”, we find no remnants like Hadrian’s wall, no equivocal delineation between vastly opposite qualities – moreover we are given to understand that small outposts existed along this same river valley. Today there is no border, no

Mikháza, Maros Megye, Románia
Călugăreni, Mureș County, Romania

jellemző társadalmi és gazdasági problémáiban.

Még ázni sem kell, légifutók felfedik a római korból megmaradt erőd maradványait (*castrum*), valamint az azt körülvevő hajdani település (*vicus*) néhány épületét. Szokatlan helyzet, hogy a mai település nem épült rá a római romokra, amelyek így részben láthatóak maradtak a falu peremén. Lépésről-lépésre a régészek újra felfedezik az egykori települést, apránként egyre pontosabb adatok derülnek ki a hajdani *castrum* helyéről, az őrtornyokról, valamint a *limes* szomszédos őrhelyei közötti kapcsolatokról.

A feladat, amellyel a jövő építészei, a résztvevő hallgatók szemben találták magukat a következő volt: hogyan lehetne ennek az elveszett világnak a dimenzióit újra élettel megtölteni, hogyan lehet átültetni lenyomatait a mai település képébe, azt remélve, hogy talán a falu élete új energiákkal töltődik fel, ha újra összefonódik a múltjával. Vajon járható út, a társadalmi és gazdasági nyomással szemben új ötletekkel haladni előre? Lehetséges-e a megszokott környezet újrendezése, az új-régi történetek felfedezése egy megoldás arra, hogy újra összhangba kerüljünk a tájjal, szülőhelyünkkel? Hogyan lehet ezeket a gondolatokat megvalósítani, hogyan gazdagíthatjuk korunk és az eljövendő nemzedékek életét?

Talán ilyen kérdéseken törték a fejüket a régészeti tábor résztvevő (érkeztek Németországból, Magyarországból és Romániából is) a tavaly nyári négyhetes ásatási munkák során, miközben a római kori maradványokat tárták fel Mikháza mellett. Én legalábbis úgy gondolom, ez járhatott a tanárok, egyetemi oktatók és régészek fejében mikor megfogalmazták a TDK feladat programját. Lehet, hogy a régészek és építészek csupán csalódottak voltak szakmaik korlátai miatt, lehet, hogy lábba jöttek az egymás közt folytatott beszélgetésektől, amely felbátorította őket arra, hogy szakmaikat összekapcsolva egy jövőt és múltat összekapcsoló kísérletbe fogjanak. És persze itt van még a falu, a falu lakói, az ő múltjuk, az ő jövőjük, még megannyi válasza váró kérdés...

Három téma közül választhattak a hallgatók: az őrtorony romjainál a helyszín újraértelmezése, az ásatási területekre bemutatató pavilonok tervezése (*castrum* és *vicus*), valamint a meglévő faluközpont új épületekkel való fejlesztése (kulturház, kántorlak és a tanító háza) workshopok számára. Az első két témát a természeti környezet határozta meg, míg az utóbbi a turisták, a falu lakosai és az ásatásokon, fejlesztéseken dolgozók közös használatára készült. Tizenegy hallgatói terv vett részt a 2013 novemberében megrendezett TDK konferencián.

Azok a hallgatói munkák, amelyek a falun kívülrre készültek, a természeti adottságokból merítettek, a látogatók számára megidézve és átélhetővé varázsolva a hajdani, római kori táj topográfiáját áthathatta. Kivétel nélkül minden tervet áthatott az információk érthető, szemléletes átadása utáni vágy, amelyhez kortárs eszközöket használtak újraértelmezve a környezetet, új dimenziókat teremtve, a tájat új szellemi – és remélhetőleg gazdasági – jelentéssel is megtöltve.

A határok felbomlásával egy korlátok nélküli hely jellemzi a falu központjába javasolt közösségi teret. A hallgatók ezt a központi területet vizsgálták – ami a közelmúlt történései és építései során felforgatott és zavarossá vált terület – és annak érdekében újragondolták, hogy kellemes és érthető otthonává, közösségi terévé váljon az eljövendő megbeszéléseknek, szakmai workshopoknak, valamint maguknak a falu lakosainak. Ide érkeznek majd a turisták, itt kell felkészülni a fogadásukra és eligazításukra a környező tájban található leletek és maradványok között.

A hallgatói tervek magas színvonalúak, és kitűnő alapot nyújtanak arra, hogy tovább lehessen folytatni a párbeszédet a tájjal, a ma emberével, római kori elődeivel annak érdekében, hogy jobb jövőt biztosíthassunk a következő generációknak. Remélem, hogy ezeknek a táboroknak és az együttműködéseknek lesz folytatásuk, és esetleg az ötletek meg is valósulhatnak. A múlt topográfiája az építészet eszközeivel a „római *limes* mint kultúrtáj” új dimenzióját hozhatja létre.

suggestion of Rome at all, no remains worthy of depiction amongst the wonders of the ancient world. Today we find just a small village, isolated from the city centres, although only thirty-five kilometres from the regional city of Marosvásárhely (RO – Târgu Mureş), struggling with the socio-economic pressures facing rural settlements throughout the region.

Even without digging, aerial photography revealed the presence of the Roman-period outpost (*castrum*) and some buildings from the adjacent Roman-period settlement (*vicus*). Unusually, the present-day settlement has not been constructed over the Roman residue – which remains partially visible on the outskirts of the settlement. Slowly and gradually the archaeologists are rediscovering this one-time settlement. More and more is known about the exact location of the *castrum*, the lookout tower, and the connection with adjacent parts of the *Limes*.

The architects of the future, students who have been invited to this place, have been given the following task: remap and reanimate the dimensions of this lost world, transpose its map across the face of the present day settlement, and perhaps re-energise the life of the village by reconnecting it with its past. Is this an opportunity to address socio-economic pressures with new ideas, to move forward? Is this an opportunity to reconnect with the landscape, with one's birthplace, through a remapping of the familiar surroundings, the rediscovery of new-old stories? How can these ideas find manifestation, how can the lives of today and of the future be enriched?

Perhaps these are the types of questions that the participants in the archaeological camp (who came from Germany, Hungary and other parts of Romania) raised as they spent the weeks of last summer digging together, excavating the one-time Roman remains, submerged in the Mikháza landscape. At least I can imagine this was the proposition envisioned by the teachers, the academics, the archaeologists when they created the

TDK project. Maybe the architects and the archaeologists were simply frustrated by the division between their own disciplines. Maybe the conversations they had had encouraged them to combine their disciplines into an experiment linking the past with the future. And of course there is the village, its inhabitants, their past, and their future, with just as many questions waiting to be answered...

The students were able to choose between three possible projects: the reinterpretation of the watchtower site, the creation of interpretive pavilions to be located on the excavation site (*vicus* and *castrum*) and the redevelopment of a site with existing buildings (Cultural House, House of the Cantor, House of the Teacher) located in the centre of the settlement, complete with workshops. The two former sites were purely interpretive in nature, whereas the latter would be a working centre for the village, for visitors, and for those involved in the ongoing interpretation of the heritage sites. Eleven groups of students participated in the project and presented their ideas to the TDK panel in November 2013.

The student projects, which concentrate on the heritage sites outside the village, interpret the surroundings and immerse visitors in a re-telling of the past, thus providing an experience of the topography and landscape of the Roman age. Without exception the projects transcend a simple didactic re-telling of information. They utilise contemporary means to re-map the surroundings and create new dimensions that enliven and reinvigorate the landscape with new meaning and – hopefully – economic means.

With the disintegration of the boundaries, the communal space suggested for the centre of the village becomes something of a space without limits. Students investigated a site in the centre of the village – a site left in something of a state of disarray by the events and construction of more recent history – and remodelled this site to make it suitable and comprehensible as a site for ongoing discussion, for professional workshops, and

as a community place for the villagers themselves. This site clearly becomes a destination for visitors to the area. Here preparations must be made to welcome and guide them through the vestiges and remnants in the surrounding area.

The designs and ideas produced by the students are of high quality, and they provide an excellent foundation on the basis of which to continue this polemic with the landscape, with the people of today, their predecessors from the *Limes*, in the interests of providing a future for coming generations. I would hope that these camps and cooperative endeavours will be maintained, and eventually will culminate in the realization of the ideas on which they are based. Projection of the topography of the past through architectural means certainly points to the presence of a “new” dimension – the possibility of “The Roman *Limes* as Cultural Landscape”.

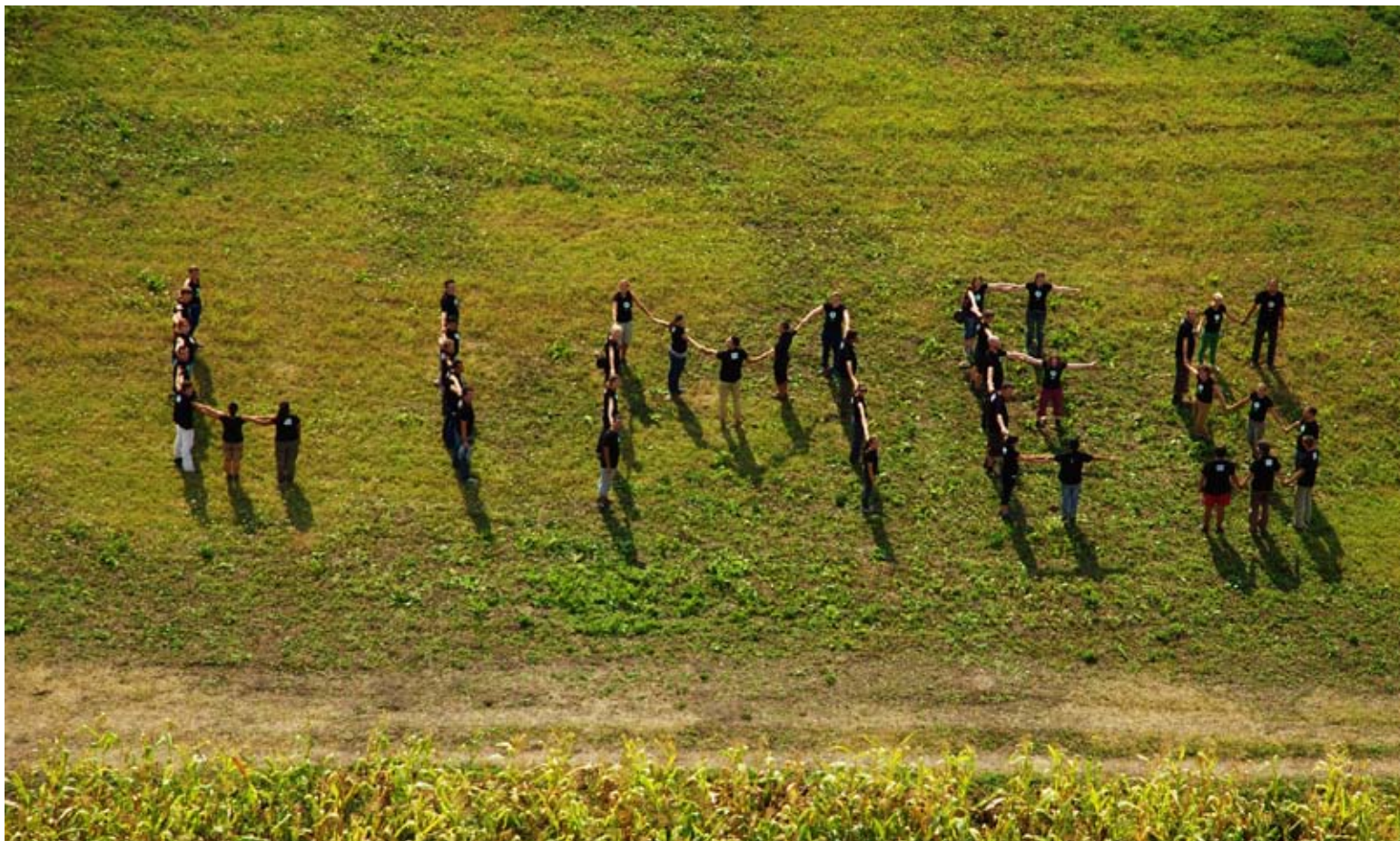

Constanze Höpken,
Manuel Fiedler,
Gregor Döhner
régészek, IP szervezők

Constanze Höpken,
Manuel Fiedler,
Gregor Döhner
archaeologists, IP organisers

Erasmus IP -
a római *limes* az európai kultúrtájban

Erasmus IP -
the roman *limes* as european cultural
landscape

Az európai unió az élethosszig való tanulás érdekében létrehozott Erasmus intenzív programjai lehetőséget nyújtanak különböző országok felsőoktatási intézményeinek együttműködésére. A program elsősorban a tanulási lehetőségek és a készségek fejlesztésére koncentrál, nem pedig a kutatásra. 2009 óta a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, más németországi és romániai és magyarországi egyetemekkel együtt, résztvevője a Berlini Humboldt Egyetem által egy régészeti ásatási projekt köré szervezett IP együttműködésnek. Ezen a programon belül régész, építész, geofizikus és restaurátor hallgatók interdiszciplináris tapasztalatokat és nemzetközi kapcsolatokat szerezhetnek a partner egyetemek hallgatói és oktatói segítségével.

A Maros megyei *limes* kutatása remek lehetőséget ad arra, hogy új elképzelések szülessenek például egy hajdani őrtorony rekonstrukciójára úgy, hogy megtalálja a helyét a jelenlegi kultúrtájban. A figyelem középpontjában a történelem bemutatása áll az érintett terület identitását és karakterét szem előtt tartva. Régi épületek, valamint régészeti területek konzerválása mellett a kezdeményezés további célja a turizmus fellendítése és a kulturális kínálat bővítése. A hallgatók képességei túlmutatnak szakmájuk keretein, mivel interdiszciplináris csapatmunkákban edződnek.

With the Erasmus Intensive Programmes for life-long learning the European Union offers opportunities for cooperation between institutes of higher education in various member states. The programme focuses on learning opportunities and skills development in an international framework and does not concentrate on research activities. Since 2009, the Budapest University of Technology and Economics has been involved in cooperative IP projects run as archaeological field-projects with universities in Germany, Hungary and Romania, organized by the Humboldt-University Berlin. In these projects, students of archaeology, architecture, geophysics restoration and conservation learn interdisciplinary interaction and develop international contacts with students as well as instructors at the different partner universities.

The *Limes* research in Mureş County in particular offers opportunities to create concepts dealing with reconstructions of, for example, watch towers according to the cultural landscape. Here the focus is laid on visualization and presentation of history, referring to the identity and characteristics of the region. In addition to promoting the conservation of historical buildings and archaeological sites, these initiatives are also intended to foster tourism and add to the cultural curiosities of the area. The students thus have an opportunity to extend their skills over the boundaries of their fields of study and take part in genuinely interdisciplinary teamwork.

Hallgatók és oktatók az ásatások helyszínén, 2013
Pécsi Légitrégészeti Téma, 45868
fényképezte: Szabó Máté

Students and teachers
on the excavation site, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45868
Photo by Máté Szabó

Pánczél Szilamér Péter
régész,
részlegvezető,
Maros Megyei Múzeum

Szilamér Péter Pánczél
archaeologist,
Head of Department,
Mureș County Museum

A római Dácia keleti *limes*-ének kutatása
Maros megyében

Searching for the eastern *limes* of Roman
Dacia in Mureș County

A római kori Dácia határvonalának (*limes*) kutatása rámutatott az ehhez tartozó lelőhelyek megőrzésének és bemutatásának szükségére. A Maros Megyei Múzeum a szakma és az üzleti szféra közreműködésével számos olyan projektet koordinál (*Limes Dacicus Orientalis* – LIDOR; Római *limes* útvonal Maros megyében – RLR; A római *limes* mint európai kultúrtáj Erasmus IP – RLCL; A római *limes* digitalizálása: Marosvécs–Sóvárad szakasz – DRL) melyek középpontjában a Maros megye területén húzódó római határszakasz vizsgálata áll. Ezek sikeres lebonyolítása érdekében 2012-ben megalakult a Római Limes Kutatóközpont – RLRC nevet viselő munkacsoport. Az RLRC célja a Maros megyei *limes* szakasz mentén fekvő újabb lelőhelyek felkutatása és a már ismertek alapos feltérképezése terepbejárás, légi-régészeti és geofizikai kutatások, illetve kisebb feltárások segítségével. A levéltári anyagok újraértékelése és a legfrissebb kutatási eredmények feldolgozása segít megérteni azt, hogy miként illeszkedett e határszakasz a Római Birodalom három kontinensen fellelhető és több mint 5 000 km hosszan futó védelmi rendszerébe.

A Maros megye területére eső határszakaszon három római kori segédcsapattábor ismerünk (Marosvécs, Mikháza és Sóvárad), melyek szomszédságában a katonákat és családjaikat ellátó kereskedők és kézművesek kisebb településeket (*vicus*) hoztak létre. A táborokat a *limes* út kötötte össze, amely a csapatok ellátá-

Research on the borderline (*limes*) of Roman Dacia also underlines the importance of preserving and presenting the sites belonging to this defensive system. The Mureș County Museum coordinates several projects (*Limes Dacicus Orientalis* – LIDOR, Roman *Limes* Route in Mureș County – RLR, The Roman *Limes* as European Cultural Landscape Erasmus IP – RLCL, Digitizing the Roman *Limes*: Sector Brâncovenești–Sărățeni – DRL) involving academic and private partners, projects which focus on aspects related to the Roman border sector in the territory of Mureș County. In order to manage these projects, the Roman *Limes* Research Centre (RLRC), a workgroup in the museum, was founded in 2012. The aim of RLRC is to identify new sites along the *limes* sector from Mureș County and to map thoroughly the ones that are already known with the help of field walking, aerial archaeology, geophysical surveys and small scale excavations. The reevaluation of archival data and the processing of the outputs of recent research offered a better understanding of the way in which this borderline sector functioned as part of the vast defensive system of the Empire, which stretched more than 5,000 kilometers over three continents.

On the *limes* sector in the territory of Mureș County three Roman auxiliary forts are known (Brâncovenești, Călugăreni and Sărățeni) in the vicinity

📍 Dácia keleti *limes*-ének térképe
Map of the Eastern *Limes* of Dacia

sát és gyors mozgását tette lehetővé. Az itt állomásozó katonák feladata volt az úttal párhuzamosan futó határvonal védelme, amely az őrtornyok és jelzőtoronyok komplex rendszerén keresztül, valamint védőárkok segítségével valósult meg. A legfrissebb kutatások révén a három segédcsapattábor mellett öt őrtornyot is sikerült azonosítani, amelyek Felsőrépa, Libánfalva, Alsőkőhér és Nyáradremete község területén találhatóak.

Örökségvédelmi szempontból a közeljövő egyik legnagyobb kihívása megőrizni és bemutatni e lelőhelyeket egy olyan kulturális turisztikai útvonal révén, mely összekötné, és egységes egészként kezelné e határvédelmi rendszer elemeit.

of which settlements (*vici*) were established, where merchants and craftsmen who provided services for soldiers and their families settled. The forts were connected by the *limes* road, thus facilitating the supply and the fast movement of the troops. The duty of the soldiers stationed here was to protect the borderline running parallel with the road, a task that was achieved through a complex system of watchtowers and signal posts, but also with the help of defensive ditches. Thanks to recent research projects, in addition to the three auxiliary forts, five watchtowers have also been identified. They are found on the outskirts of Vătava, Ibănești, Chiherul de Jos and Eremitu.

From the perspective of the challenges of cultural heritage management, one major task that awaits us in the near future is to protect and present these sites as part of a touristic itinerary running parallel to the *limes* and connecting the different elements that were part of it.

A *principia* feltárt részlete, 2013
Pécsi Légirégészeti Téka, 45928
fényképezte: Szabó Máté

Excavated remains of the *principia*, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45928
Photo by Máté Szabó

A Libánfalva melletti hegyvonulat egy kiszögelésén találhatóak az egykori római őrtorony nyomai. 2011-ben a Maros Megyei Múzeum régészei részben feltárták a légirégészeti módszerekkel beazonosított maradványokat. Ezek alapján tudhatjuk, hogy a hajdani háromszintes, faszerkezetű tornyot földsáncsal vették körül. A római időkben számos ilyen megfigyelőpontot építettek Dácia határa mentén, ahol táborokkal együtt összefüggő, bár teljes struktúrájában még nem ismert, térben is tagolt védműrendszeret alkottak.

A tervezési feladat egy olyan kilátópont létrehozása, ami messziről mint jel működik, ugyanakkor lehetővé teszi, a meglévő maradványok magasból történő szemlélését, mindemellett megidézve a látogatók előtt azt a panorámát, amelyet a római őrség megfigyelt, szemmel tartott. Javasolt az új tornyot a régi helyétől távolabb elhelyezni, így a romok, illetve az eredeti „hely” is megfigyelhető, továbbá fennmarad a kutatás számára. Ez a módszer egyébként a római korban is tipikus volt, egy elöregedett torony helyett a régi mellett kezdtek egy újat építeni, majd később a régit lebontották. A rendelkezésre álló információ nem elég egy toronyrekonstrukcióhoz, de ez nem is cél. Olyan megoldásokat várunk, amelyek jelként működnek, és szellemiségükben jól reprezentálják a római *limes* kulturális örökségét.

The remains of the one-time Roman watchtower are on a protrusion of the mountain chain beside Ibănești. In 2011 the archaeologists of the Mureș County Museum excavated partially the remains identified by the means of aerial archaeology. We can know on the basis of this that the one-time tower, which had three floors built of wood, was encircled by a ditch and rampart. In the Roman times many such observation points were built along the border of Dacia. Together with the forts they formed a continuous system of defensive structures, though this system is not known in its full extent.

The task is to construct a belvedere that functions from afar as a sign and at the same time makes it possible to look at the ruins from above and present visitors with the panorama seen by the Roman guards. The suggestion has been made to place the new tower farther from the old one, thereby making the ruins and the original place observable and helping conserve them for further research. This method was typical in Roman times too; the new towers were built next to the old ones and the old ones were later dismantled. There is not sufficient information to reconstruct the tower, but this is not the goal. We are hoping for solutions that will function as signs and will embody the cultural heritage of the Roman *limes*.

Római őrtorony maradványai
Libánfalva közelében, 2011
Pécsi Légirégészeti Téma, 39903
fényképezte: Szabó Máté

Remains of a roman watchtower
near Ibănești, 2011
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 39903
Photo by Máté Szabó

szerző
 Detre János, Zsoldos Anna Róza
 1.díj / különdíj
 konzulens
 Bartók István DLA

author
 János Detre, Anna Róza Zsoldos
 1st prize / special mention
 consultant
 István Bartók DLA

Újraélt örökség

Relived legacy

A tárgyi, kézzel fogható emléktárgy csak a kultúrális örökségnek, amit a rómaiak ránk hagytak. Azonban önmagában a romániai Libánfalva mellett feltárt őrtorony köveinek, földsáncainak látványa nem hozza közelebb, nem teszi érthetőbbé, átélhetőbbé a római *limes* szellemiségét.

Személyes véleményünk, hogy a hely szelleme, a helyhez kötődő emlék rejti az igazi kultúrális értéket. Ennek, a csak erre a helyre jellemző géniusznak, a megélése adhatja azt az élményt, ami által az ide látogató személyesen megtapasztalt értékekkel gazdagodhat.

A tervezett kilátó-emlékhelyben egy olyan dramaturgiájú utat igyekeztünk létrehozni, mely során a kézzel fogható, az emlékekkel való fizikai, materiális kapcsolattól a szellemi szinten megélt párhuzamig juthatunk el. Egy teret, melyben a majd 2000 éves emlékek tovább élhetnek.

Az építmény egyaránt meríti a helyi, erdélyi építészetből, kultúrából és a Római Birodalom erődítményeinek építészetéből. Ezáltal – akárcsak a II. században itt, a Római Birodalom katonáiként őrszolgálatot teljesítő, helyben élő emberek – képes reprezentálni mind a helyi, mind a valaha létezett római *limes* kultúrális és építészeti vonásait.

Olyan emlékhely megtervezése volt tehát a célunk, mely összeköti a helyi, érintetlen természeti panorámát a római *limes* tárgyi, és szellemi örökségével. Az általunk tervezett építmény méltó teret igyekszik biztosítani az emlékezésnek, megőrzi a majd 2000 éves hely emlékét, ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy a ma embere átélhesse mindazt amit egykoron a torony őrei a tájból megélhettek. Ezáltal élhetjük újra a római *limes* ránk maradt, igazi kultúrális örökségét.

The physical, tangible relics are only fragments of the cultural heritage left to us by the Romans. However the sight of the ramparts and stones of the excavated look-out tower near the Romanian Ibănești do not bring us much closer to the spirit of the Roman *limes*, nor do they make it understandable and experienceable.

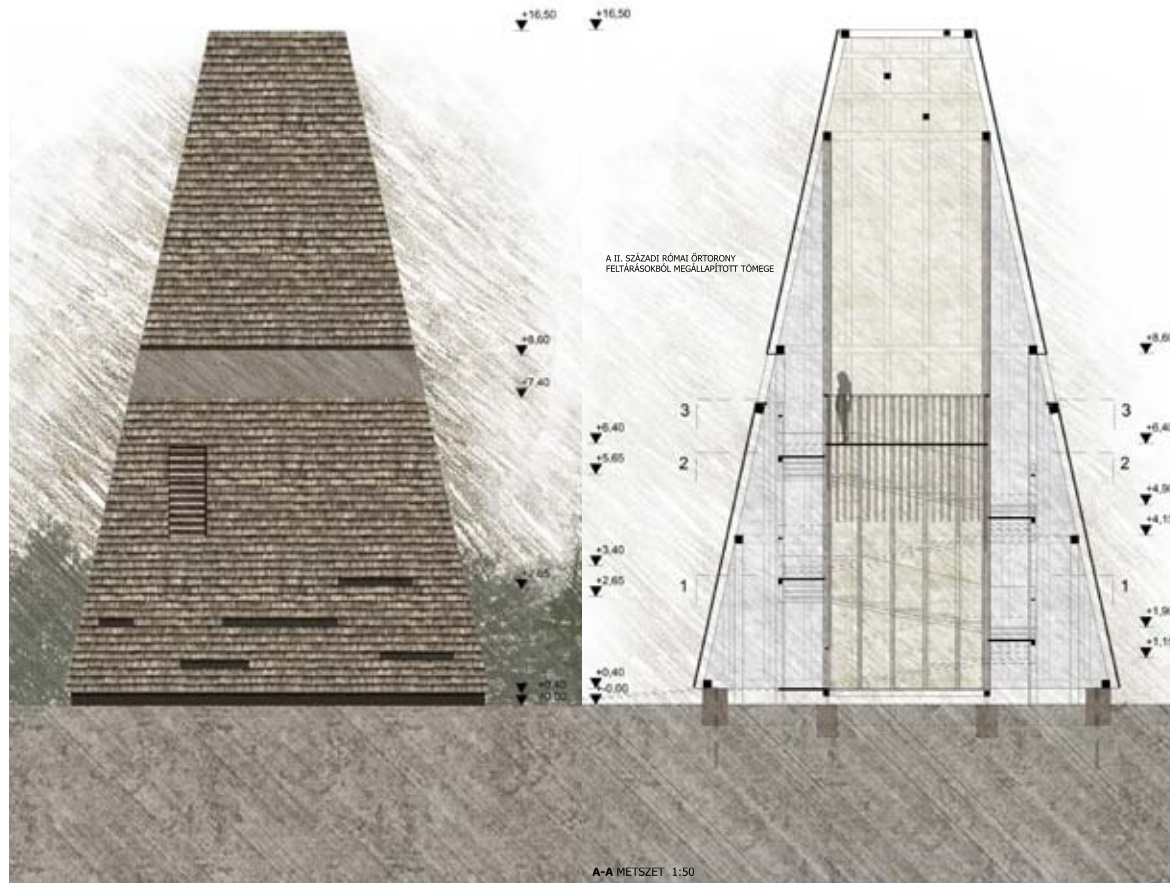
Our personal opinion is that the real cultural value here is the spirit, which can only be found here, the memory connected to this exact place. Living through this individual local genius can provide an experience that can enrich the visitors.

In the planned look-out tower, we wanted to create a route along which, starting from the material, physical memories, visitors can reach a spiritual experience hidden in the spirit of this place. A space in which the 2000 year-old stones can continue to live.

The tower takes its references from both the local, Transylvanian architecture and the fortress architecture of the Roman Empire. Like the local people in the 2nd century, who served as the tower guards of the Roman Empire, the look-out tower thereby is able to represent both the local culture and the Roman *limes'* architectural and cultural characteristics.

Our intent was to design a memorial place that links the local, untouched natural landscape and the spiritual and material heritage of the Roman *limes*. Our look-out tower tends to create a worthy space for remembrance and preserves the memory of the nearly 2000 year-old place. At the same time, it tends to give an opportunity for people of today to experience what the old time watchtower's guards experienced. Through this, we can live through the real legacy of the Roman *limes*.

szerzők
 Vanyur Kristóf, Sente Zoltán,
 Németh Máté, Boholy Ildikó
 1.díj
 konzulens
 Benkő Melinda PhD

authors
 Kristóf Vanyur, Zoltán Sente,
 Máté Németh, Ildikó Boholy
 1st prize
 consultant
 Melinda Benkő PhD

Múlt-kor

A bygone age

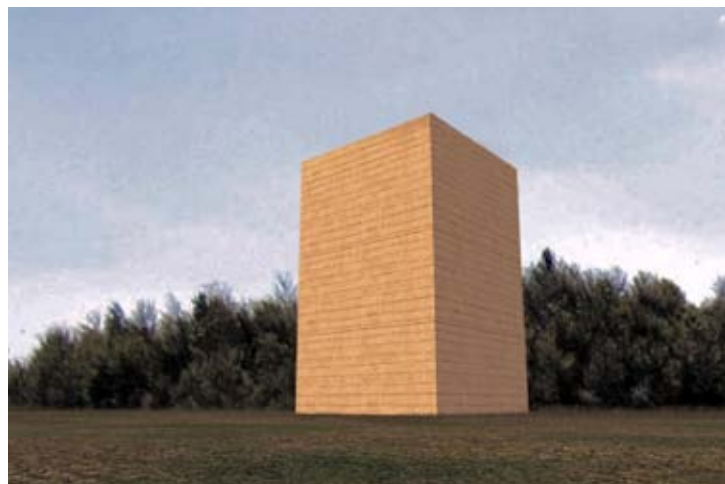
form

rotation

layers

A tervezett kilátót egy zárt egységként képzeljük el, amely visszaidézi az eredeti őrtornyok szellemiségét. Olyan térszervezésben gondolkodunk, amely az ókorra jellemző toronybeli élet sajátosságait mutatja be az építészet eszközeivel. Érzékeltetni kívánjuk az elzártságot, a védettséget, a félelmet... Tornyunk célja, hogy az idelátogató kiszakadhasson a térből és az időből.

Az épület függőleges tengelye a tervezési terület legmagasabb pontján helyezkedik el, így tökéletes rálátást biztosít a romra és a tájra. A lehelyezendő jel alaprajzi szerkesztettségében három koncentrikus négyzet elforgatásából nyert tér és tömeg. Az 5x5 méteres alapterületű őrtornyok képezik az alaprajzot meghatározó középső négyzet nagyságát, amelynek iránya megegyezik a rom irányával. Az épületnek három rétege van: a külső a fal, a középső a római őrtorony, és a legbelső a fénykút. A kilátó zártságával, illetve a belső téri világával idézzük meg azt az érzésvilágot, amit a katonák élhettek meg. A kívülről statikus, magabiztosságot sugárzó külsőre kontrasztosan reagál a belső filigrán üres tér. A kiindulási négyzet, valamint az ehhez képest elforgatott belső négyzet vonala határozza meg a feljutást, körbezárva fedetlen belső teret. Tehát a régi torony, mint úr jelenik meg a kilátóban.

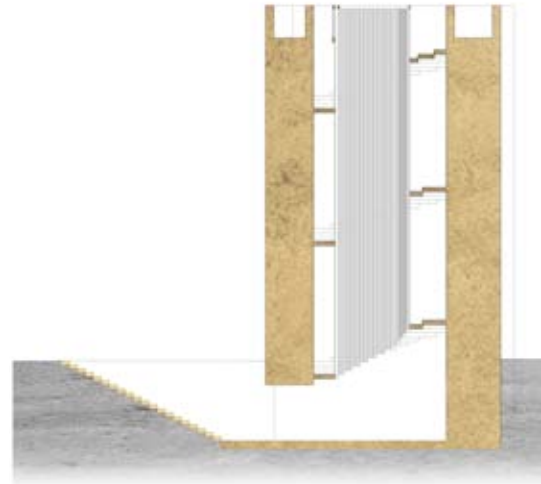
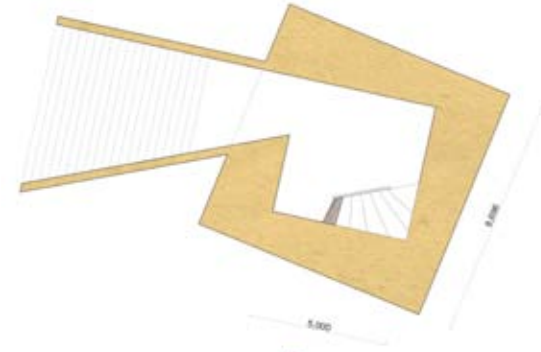
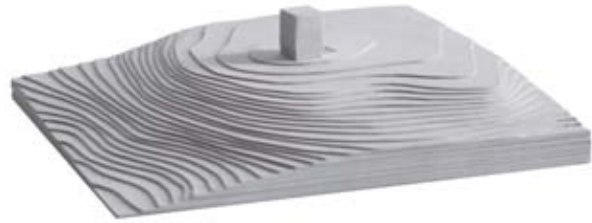
A kilátó megépítéséhez használt anyagok megfelelnek a korabeli tornyok építőanyagainak. Anyagválasztásunkban is fontos szempont volt a kettősség. A kilátó vázát képező tömeg cementel optimalizált földfal. Ezzel szemben a belső téri világ faszerkezettel kialakított.

We imagine this outlook as a closed, unified space that brings back the memory of the old guard towers. We want to arrange the space, which was used in ancient times, in order to show the lifestyle of the soldiers in those times with the tools of architecture. We would like to show closedness, safety and fear... Our outlook's goal is to take visitors out of our time and space.

The vertical shaft of the building is placed on the highest point, making the new outlook timeless and giving a perfect view of the ruins and the landscape. In its basic structure, the sign to be placed is created out of three concentric squares for its space and mass, out of which we made an irregular and always-changing inner world. The watchtowers, which had a 5x5 meter base, create the middle square's size and are oriented the same way as the ruin. The building has three layers: the outer wall, the middle Roman watchtower and the inner lightwell. With the closedness of the outlook and its inner world, we bring back the cavalcade of feelings the soldiers felt. From the outside the outlook feels static and the inside provides a contrast, with its small, empty space. The starting square and the rotated inner square define the way up, which comes to a close in the roofless inner space. So the old tower is shown as an emptiness in the outlook.

The materials used to build the outlook are the same as the materials that were used in ancient times. In our selection of the materials duality was also an important perspective. The mass of the framework of the tower is a soil wall which is optimized with cement. Meanwhile the inside world is fine wooden work.

szerzők
Gyetvai Péter, König Anna,
Amberger Cinnia
3.díj
konzulens
Gaul Cicelle DLA

authors
Péter Gyetvai, Anna König,
Cinnia Amberger
3rd prize
consultant
Cicelle Gaul DLA

Kultúrák találkozási térben és időben

Encounter of cultures in space and time

Szerettünk volna egy olyan műtárgyat megalkotni, amely a környezete szerves részévé válhat, ezzel egy időben azonban a modern és a letűnt korok találkozásának jelképe is lehet. Egy monumentális szimbólum, amely összeköti az ókori római kultúrát a jelennel.

Célunk volt, hogy az általunk tervezett kilátó ne csak a mai kor elemeihez alkalmazkodjon, hanem a történelembe is becsatlakozzon. Kerestük a megfelelő viszonyt régi és új között, a tervezési feladatban ezek együttes megoldása jelentette a kihívást.

Kilátónkkal egy erőteljes függőleges jelet hoztunk létre, továbbá visszautaltunk az ókori őrtorony vertikálisára. A formai kialakításnál a monumentalitás elérésére törekedtünk. Végül egy olyan forma mellett döntöttünk, ami egy kettéhasított toronyra emlékeztet. A hasadék ad egy fő irányt a kilátónak, ami a romra reflektál, a homlokzaton megjelenő nyílás, mely félbevágja a tornyot, a talajon is tovább követhető.

Az építmény földalatti részén egy olyan kiállítás található, amely Dácia keleti *limes*-ét mutatja be a folyókkal, településekkel, őrtornyokkal és erődökkel. A kiállítás, valamint a kilátó sem egy zárt, védett, inkább átmeneti, a természeti hatásoknak kitett tér. Ezzel is nem elzárni akarjuk az embert és az építményt, hanem kicsit a környezetével együtt szeretnénk élővé tenni.

We wanted to design a structure that would become an organic part of its surroundings but at the same time would be a symbol of modern and bygone ages, a monumental icon that would connect antique Roman culture with the present.

Our purpose was that our lookout tower harmonize not only with the elements of the present, but with historical eras as well. For us it was important to find the appropriate relationship between old and new. In the design task, the solving of these principles was the main challenge.

With our lookout we wanted to create a vertical sign and moreover refer to the verticality of ancient watchtowers. We tried to reach monumentality with the tower. Finally, we chose a shape that is reminiscent of a tower split in two. The slot gives a main direction for the lookout, which gazes onto the ruin. The opening on the façade, which cuts the tower in half, runs further on the ground.

There is an exhibition in the underground part of the building that displays the eastern *limes* of Dacia, with rivers, settlements, watchtowers and fortresses. Neither the exhibition nor the lookout is sheltered from the wind, they are transitional areas that are exposed to the natural elements. By this we do not intend to separate people and the building, but rather to make the tower coexist with its surroundings.

szerzők
Szabó Péter-Róbert,
Lévay Áron Farkas, Lőw Márton
Stürmer-díj, különdíj
konzulens
Bartók István DLA

authors
Péter-Róbert Szabó, Áron Farkas Lévay,
Márton Lőw
Stürmer Prize, special mention
consultant
István Bartók DLA

Újraszótt történet

Retold story

Három fiú tervez egy római jelenléte felidéző és jelképező tornyot Romániába. A kilátótorony ötlete több szinten is megragadott minket, elsősorban tervezésének indokoltsága miatt. A római őrtornyok megfigyelő jellegükön kívül kommunikációs eszközök szerepét is betöltötték. Ebből fakadóan az előre megválasztott helyszínnél jobbat talán nem is találhatnánk, ha a természetjáró szemszögéből az ember jelenlétét szeretnénk képviselni. Megpróbáltunk nem csak lépcsőket sorolni, hanem felfelé tessékelni; nem csupán meghatározni az ablakok helyét, hanem kíváncsiságot fakasztani. Az elmúlt idők történései szerintünk csak érzelmeként élhetőek újra.

Az őrtorony jellege előtt való tisztelet miatt egyértelmű volt az irányított kilátások megcélzása. Ehhez fődémtől induló, magas, karcsú nyílásokat képeltünk el, melyek valamelyik oldalfalhoz simulnak a fényjáték megerősítése végett. Egy fontos szerepe volt a toronynak, így egyetlen irányított kilátás mellett döntöttünk, a szorosén. A földszint után következő, 6,6 méter magas sötét belső tér egyetlen fénybeeresztő nyílással szerintünk őszinte gesztusa a térnek, mely mindenképp hatást gyakorol a látogatóra.

Az előre belátható magassággal való bírkózás után a szem már hozzászokott a sötéthez, és így érzékel a „filter” térbe, ahol a már eddig is felsejlett fentről beszivárgó fény felerősödik. Berobban a világos kilátás. Jutulomként kapjuk vissza a természetet egy teljesen új perspektívából, és nem biztos, hogy egyből visszafordulnánk a magunk mögött hagyott utat ismerve. Hiszünk abban, hogy a torony ilyen huncut módon maradásra bír legalább néhány vendéget legalább egy kis ideig.

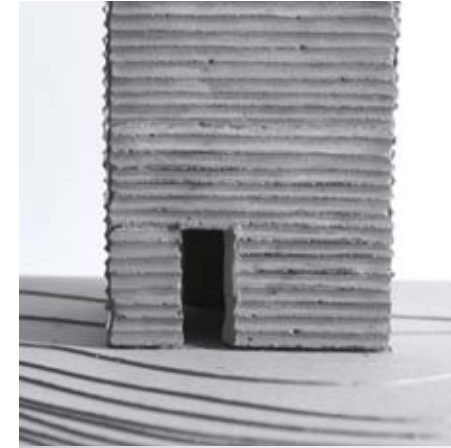
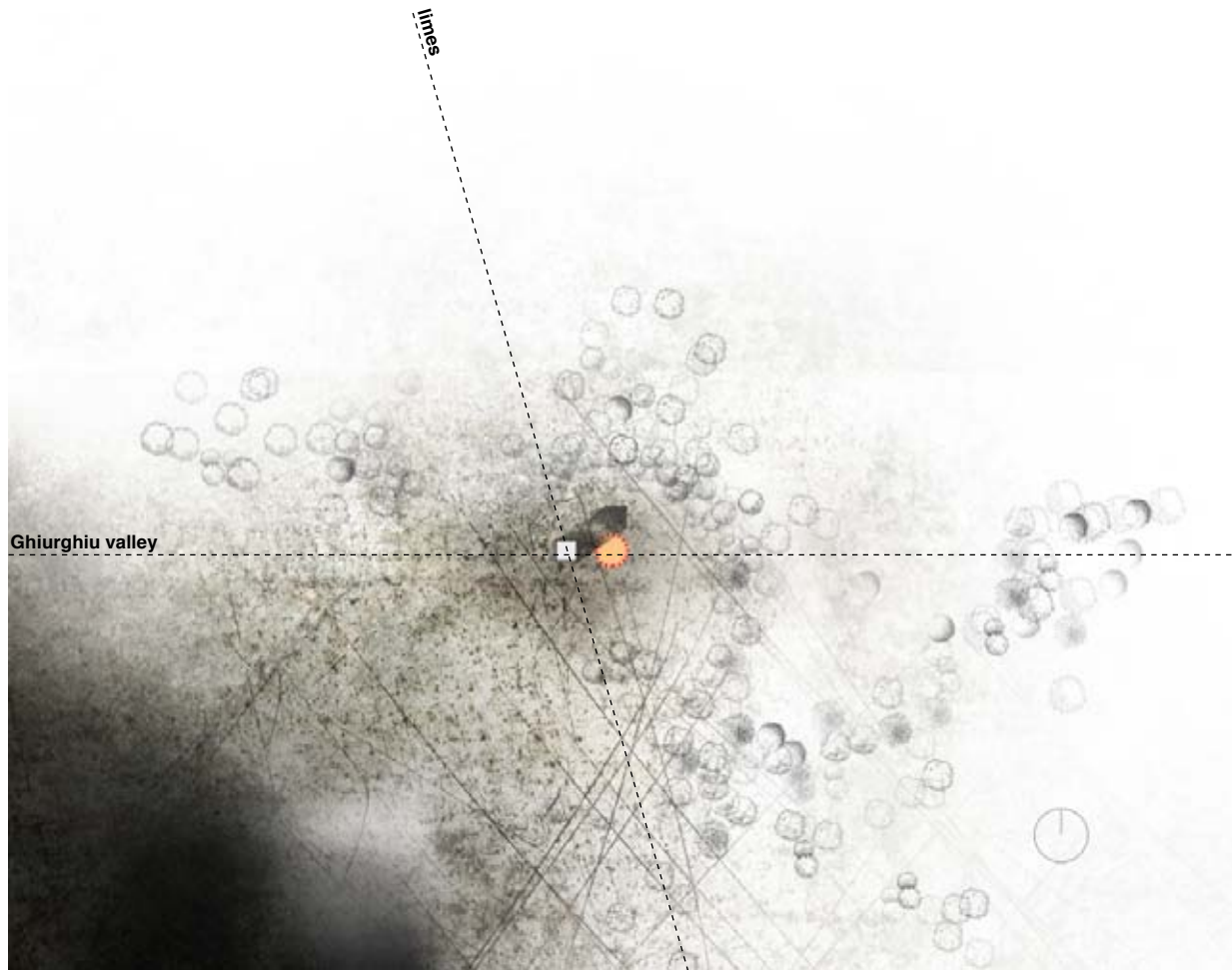
What happens is that three boys design a tower representing a forgotten Roman presence in Romania. The Roman watchtower, in addition to its defensive function, had a big part in the communication between troops. Because of this, the site we selected is probably the best one we would find if our goal would be to represent somehow the human presence from a natural perspective. We tried not just to build a staircase, but to lure people upwards. We tried not just to define the cracks in the walls, but to arouse curiosity in the visitor. In our opinion the happenings in the past are relivable mainly through intimate emotion. The visitor probably takes a lot more home with him because of an implied submergence, as of a readily-served reality.

Regarding the watchtower, it was an obvious solution to work with directed views. In order to achieve this goal, we wanted to use tall and slim openings beginning from the slab, touching the side walls. We thought a lot about the reasoning of these directions and arrived at the conclusion that the main function was too important, so we decided to use the one direction, to the valley, as the most important relationship to the outside world. For this we worked with the first level following the ground floor. A dark space with a headroom of 6,60 meters, cut only by one light, streaming in through this one opening. The “filter” level following this greets the visitor used to the darkness but shows a glimpse of what’s to come through penetrating light from above. The light “explodes” in the face of the person entering the upper level.

The treat at the end is the regaining of the natural view, which makes the visitor stay for a while. We believe that the tower manages through its cunning way to keep us appreciating the view for a little while longer.

szervezők
Kis Dániel,
Mónus Gergely
konzulens
Szabó Dávid

authors
Dániel Kis,
Gergely Mónus
consultant
Dávid Szabó

A római *limes* hálózatának
újrafelfedezése

Rediscovery of the roman
limes network

TDK-munkánk Maros megye kulturális kincsének, a római *limes* visszaillesztésének építészeti lehetőségei közül mutat meg egyet: a romnéző kilátót. A kilátót nem mint önmagában álló építészeti alkotást definiáljuk, hanem mint egy épített hálózat egyik pontját, mely pont egyben az egész hálózat jele is. Megközelítésünk a *limes* gondolatából ered, hiszen a Római Birodalom védvonala sem különálló épületek sora volt, hanem egy összefüggő rendszert alkotott.

Ahhoz, hogy a *limes* újrafelfedezése, kulturális értelemben vett felszínre hozása is hasonló eredményekhez vezessen, a feltárt romok, illetve a hozzájuk kapcsolódó új épületek hasonló egységet kifejező erővel kell bírjanak. Nem elég egy-egy pontszerű beavatkozás, ezért a hálózati gondolkodás felől közelítünk a problémához.

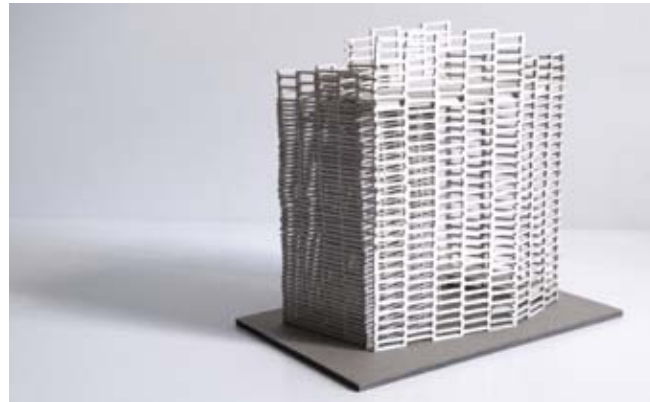
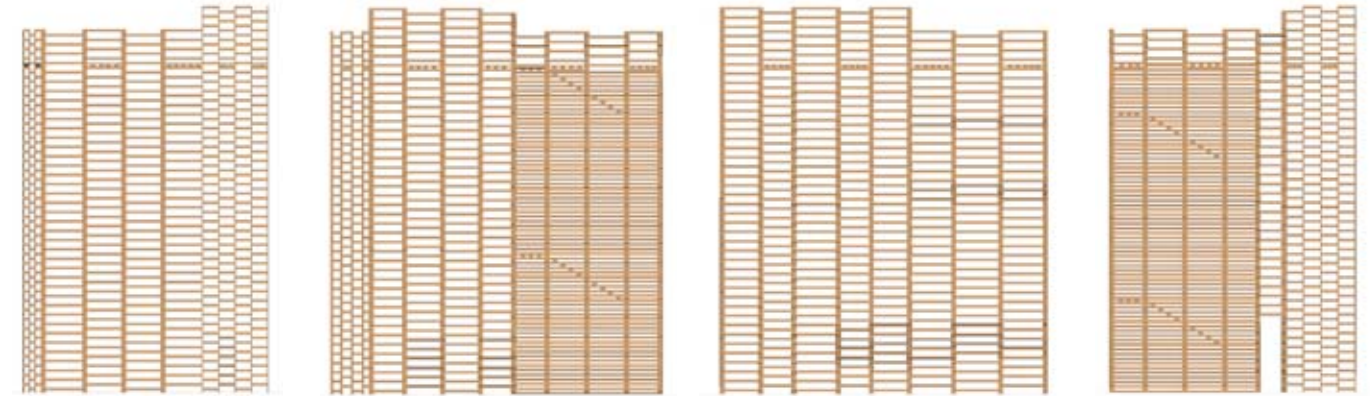
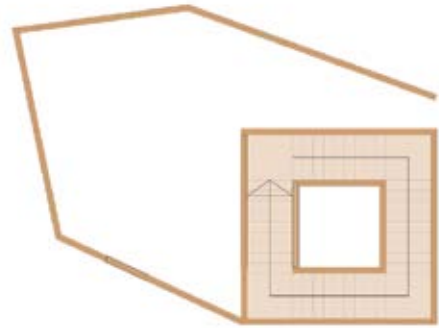
A kilátót ebből következően, mint potenciális típusterv fogtuk fel, amely sorolható a *limes* egykori vonalán. A libánfalvi kilátó terve mellett egy másik típusú emlék felvázolása is célunk volt, mely méreteiben kisebb, és inkább a land art, mint az építészet világába sorolható, de erősen kötődik a kilátóhoz, az alaptípushoz, mind szerkezetében mind természetében. A két típus együtt eszközkészletként is felfogható, melyet a *limes* egyre gyarapodó feltárt szakaszainak feldolgozásához lehet használni, hogy a feltárt emlékek hálózati kapcsolataira felhívja a figyelmet, saját hálózati jellegének segítségével.

In this project, our subject is the watchtower viewpoint. This subject seemed to be the best opportunity to study the whole *limes*. The attributive “whole” has a strong emphasis here, because if we examine the *limes* in their real size, it can affect our cultural landscape on multiple scales. The ruins are not isolated monuments of the Roman Period, but a part of a long forgotten system. If we deal with the whole system instead of its individual parts, the effect of the rediscovery can influence the aggregative power of networked thinking.

We define the watchtower viewpoint as a part of a system, and not just as an individual piece of architecture. It is not only a part of a system, but a mark of it too. This way, our intervention can show both the particular monument and the bigger scale, the cultural network, behind it. The newly built viewpoint can function almost the same way the Roman watchtower did centuries ago, which defended and symbolized its creator, the Roman Empire and Roman Culture.

In our definition the watchtower is a type of a building, so hypothetically it can be multiplied alongside the line of the *limes*. Another building type is the part of our work too, which is smaller than the viewpoint, and it is closer to land art than architecture. The two types together provide a set of tools that can be used in the approach to the fresh excavations of the *limes*.

szerző
Szabó János
konzulens
Gaul Cicelle DLA

author
János Szabó
consultant
Cicelle Gaul DLA

A határ-rom kilátó

A feladat kilátó tervezése volt Erdélybe, Libánfalvára, egy régészeti helyszínre. Régészek egy csoportja 2011-ben feltárta a libánfalvai, egykori római *limes* őrtornyának maradványait. Az őrtorony feltárt romjai egy hegygerinc kiszögellésen találhatóak, bozotos, fákkal benőtt területen. A program célkitűzése egy olyan kilátó tervezése, ahonnan a régi őrtornyot és a tájat is lehet látni.

A tervezést úgy közelítettem meg, mintha egy olyan kiszélesedő építményt terveznék, ami maximálisan kiszolgálja az igényeket anélkül, hogy toronyszerű lenne. A kilátó emiatt inkább platószerű lett. Fontos szempont volt számomra, hogy a kilátó ne akadályozza tömegével az őrtoronyhoz jutást. Annak ellenére, hogy szélesebb építményről van szó, a formálással azt szerettem volna elérni, hogy körbejárható legyen, és ne jelentse az egyetlen opciót az őrtorony megfigyelésére.

A megközelítés több irányból is lehetséges, ami azért fontos, hogy a közlekedési útvonalak változatosak tudjanak maradni. A kilátó anyaghasználatában a helyi, erdélyi anyagok kaptak domináns szerepet: a fa, a kő és a föld. A kétszintes kialakítást az indokolta, hogy a magasságkülönbség miatt sokkal változatosabbak lettek a látószögek, több nézőpont van, mint amit egy egy-szintes építmény tudna nyújtani.

Reméltem, hogy koncepcióm megfelelő választ ad a problémára, és nem tervezek környezetétől és a feladattól idegen objektumot.

Border-sign lookout

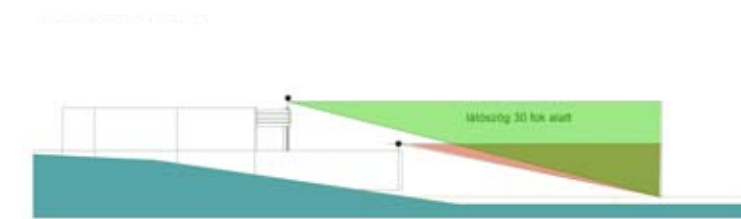
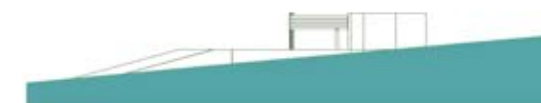
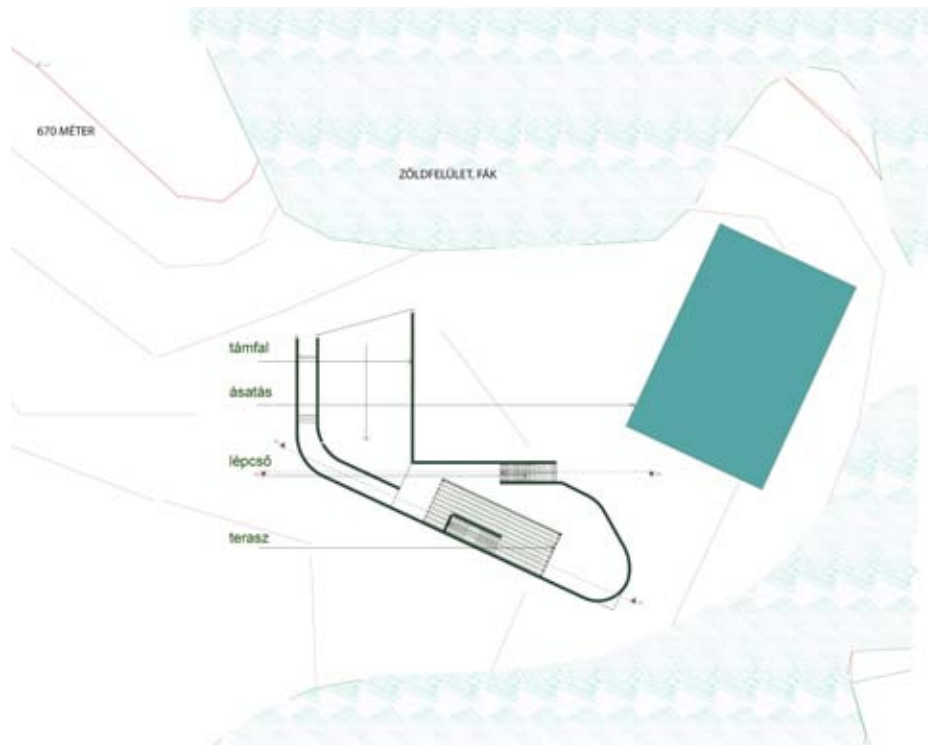
The task was to design a watchtower in Transylvania, in Ibănești, near an archaeological site. In 2011, a group of archaeologists found the remains of an ancient Roman watchtower that was part of the *limes*. The remains are located on a cliff in the mountains, in an area covered with grass and trees. The aim of the program is to design a lookout where people can see the remains of the watchtower and the landscape.

My approach to the designing process was about planning a wider structure that people can use efficiently, without it being a tower. That is the reason for the plateau-like form. It was important to put the watchtower out of the way of the tourists, who would like to be right next to the remains without having to go up and down from a watchtower. This approach is about leaving more options open.

There are two possible ways to go up to the watchtower, because it is important to have a variation of paths. The building materials chosen are stone, wood, and earth, because these materials are widely used in Transylvania. The final form of the watchtower has two storeys, because this offers more viewpoints than a one storey building.

After coming up with the concept I hoped to come up with an answer to the problem.

Régészeti műhelyek
kiállítóterrel
meglévő épületek
funkcióváltásával

Archaeological workshops
with exhibition spaces
through changes in the functions
of existing buildings

2013 nyarán „A római *limes* az európai kultúrtájban” projekt keretén belül Mikházán folytak a régészeti feltárások, felmérési munkák. A település határozott elképzelése az itt talált leletek, épületmaradványok helyben történő bemutatása. Ezért is jelölték meg a falu központjában a kultúrház melletti két épületet, a tanító és a kántor egykori házát felmérés és átalakítás céljára.

A kultúrház, a tanító és a kántor háza a falu központjában az óvodától, iskolától, Csűrűszínháztól nem messze található. Ez a terület épült be legkésőbb, mivel itt a talaj mocsaras lehetett. Eredetileg az utca kiöblösödésétől út vezetett a Nyárádon működő vízimalomhoz. Az 1910-es években néhány év különbséggel épült meg a két ház, majd a 30-as években a kultúrház utcával párhuzamos szárnya. A merőleges, a kántor házára rászoruló színháztermet és az egyéb toldalékokat a XX. század második felében építették.

A tanító háza utcai szobájában a közelmúltig kocsmá működött. Ez a helyiség korábban a szomszédos kántor házának udvaráról volt megnyitva. A középső szobája jelenleg lomtár. Ide valamikor egy kőlépcsőn feljutva egy faragott tornácra keresztül lehetett belépni. Az udvari szoba teljesen leomlott.

A kántor háza jobb állapotban van. A kőlépcsőn felérve a tornácra át a középső szobába jutunk, ahol jelenleg hagyományos népi tárgyakkal rendeztek be egy a tájegységre jellemző szobát.

In the summer of 2013 there were archaeological excavations and surveying works in Călugăreni within the framework of “The Roman *Limes* as cultural landscape” project. The definite idea of the community is to present the findings and the remains of buildings at the site. For this reason the two buildings in the centre of the village next to the cultural centre were marked out for survey and reconstruction: the house of the teacher and that of the cantor.

The cultural centre, the house of the teacher, and that of the cantor are in the centre of the settlement, not far from the Barn-theater. This area was built up latest because the soil could be marshy. Originally a path led from the widening out of the street to the water mill working on the Nyárád. The house of the teacher and that of the cantor were built in the 1910s, with a difference of some years, and after this in the 1930’s the wing of the cultural centre parallel to the street was built. The performance hall perpendicular to this, sticking to the house of the cantor, and the other annexes were built in the second half of the 20th century.

Until recently an inn worked in the room on the street-side of the house of the teacher. Earlier this room was opened from the courtyard of the house of the neighboring cantor. The central room is actually a storage room. Nevertheless, it could be entered in the past ascending a stone step and passing through a carved

Mikháza központja,
hátterben a Nyárád folyó, 2013
Pécsi Légitrégészeti Téka, 45973
fényképezte: Szabó Máté

Centre of Călugăreni
with river Nyárád in the background, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45973
Photo by Máté Szabó

Régészeti műhelyek
kiállítóterrel
meglévő épületek
funkcióváltásával

Archaeological workshops
with exhibition spaces
through changes in the functions
of existing buildings

Az utcai szobában a falu szülöttjének, Széllyes Sándor székely rímfaragónak és népdalénekesnek az emlékszobája található. A hátsó szobából, amely jelenleg könyvtár, nyílik egy kamra, de közvetlenül ki lehet jutni a hátsó kertre néző tornácra is. Ez alatt a szoba alatt hajdan pince épült, amit mostanra az állandó vizesedés miatt törmelékkel és sárral részben feltöltöttek.

Tervezési feladat átgondolni és újraértelmezni a meglévő épületek viszonyát, új épületek, épületrészek kialakításával, vagy bontással, szem előtt tartva a falu hagyományos struktúráját és a jelenkor által támasztott igényeket.

Az eredeti funkciók megőrzése mellett, igény van a helyben talált római ásatások leletanyagának restaurálására és bemutatására szolgáló helyiségcsoportokra is. A program részét alkothatja egy régészeti táboroknak otthont adó épületrész szállással, oktatóhelyiséggel. A tervezők feladata a program méretének mérlegelése, valamint a funkciók kiválasztása.

portico. The room facing the courtyard has been totally dismantled.

The house of the cantor is in better condition. Having mounted the stairs of stone we arrive at the middle room through the porch; here a room has been actually established with traditional objects of folk art that are characteristic of the region. The room on the street is the memorial room of Sándor Széllyes, a Szekler rhymester and singer of folk-songs, native of the village. From the backroom, which at the moment is a library, a chamber and the porch looking onto the backyard both open. Under this room a there was once a cellar was that has now been filled up partially with mud because of continuously exposure to moisture.

The design task was to think over and reinterpret the relations of the existing buildings with the construction of new building parts or demolition, considering the traditional structure of the town and the demands of our age.

In addition to maintaining the original functions, there is demand to construct groups of rooms for the restoration and presentation of the Roman archaeological finds. Part of the program could be a part of a building for archaeological camps with housing and teaching rooms. The task of the designers is also to consider the dimensions of the program and the selection of the functions.

Mikháza központja a tanító és a kántor házával,
valamint a művelődési házzal, 2013
Pécsi Légitrégészeti Téma, 45954
fényképezte: Szabó Máté

Călugăreni centre with the Teacher's house,
the Cantor's house and the Cultural Centre, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45954
Photo by Máté Szabó

szerző
Molnár Bianka, Nusszer Diána
1.díj / Stürmer-díj
konzulens
Gaul Cicelle DLA

author
Bianka Molnár, Diána Nusszer
1st prize / Stürmer Prize
consultant
Cicelle Gaul DLA

Kültúrházból kultúrtérbe -
meglévő épületek funkcióváltása

From community centre
to community space

Tervünk Mikháza faluközpontjának fejlesztésére tesz javaslatot. Szeretnénk segíteni a falu rejtett értékeinek kihangsúlyozásában, a helyi turizmus fejlesztésében. Az elhelyezett funkciókat a falu saját elképzelései, adottságai és igényei szerint formáltuk.

A meglévő beépítésen megfigyelhető, hogy a kultúrház tömege az utca nyugodt vonalából kimozdítva ékelődik be, ezzel feszült, szorult helyzet alakul ki a szomszédos, hátsó épületekkel. Idegen elemként hat a településszerkezetben.

Az általunk javasolt beépítés erre a problémára reagál. A kultúrház helyére egy új tömeget helyeztünk, amely hosszoldalával igazodik az utca vonalához. Az épület kitétetett szerephez jut az együttesen belül, egyfajta körbejárható szigetként, terelőként működik.

A másik két új épület utalva a falura jellemző keresztcsűrös telekkialakításra, az utcával párhuzamosan helyezkedik el. Lényeges szempont a házak között létrejövő terek bevonása a használatba. Ezek átmenetet képeznek a nyitott köztértől, a belső, intimebb használatú udvarokig. Az épületek a funkcióknak megfelelően kommunikálnak a terekkel.

Az összhang érdekében az épületeket egységes elvek szerint alakítottuk. Ilyen a párhuzamos elhelyezkedés, a méretbeli azonosságok és az egyes épületeken a funkcióknak megfelelően más-más elrendezéssel megjelenő tornác.

Az épületek kialakítása során fontos volt a hagyománytisztelet, a meglévő struktúrába való illeszkedés, valamint a környezethez illő, a falubeliek által könnyen kezelhető anyagok használata.

Our project is a suggestion for the development of the village centre of Călugăreni. We would like to help the village emphasize its hidden treasures and develop local tourism. The functions included in our programme are materialized according to the plans, needs and distinctive features of the village.

It is observable that the community centre doesn't fit into the structure of the village. Its rotated situation creates tension and makes it difficult to access the surrounding buildings.

In response, we put a new mass in place of the community centre that follows the line of the street. This building gains a distinctive role within the group of houses. It functions as a "road island".

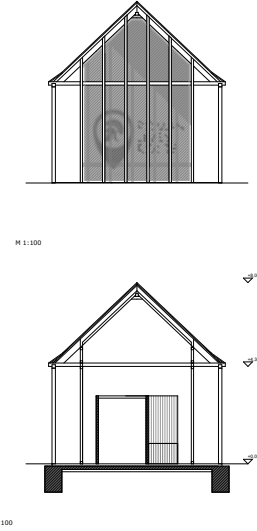
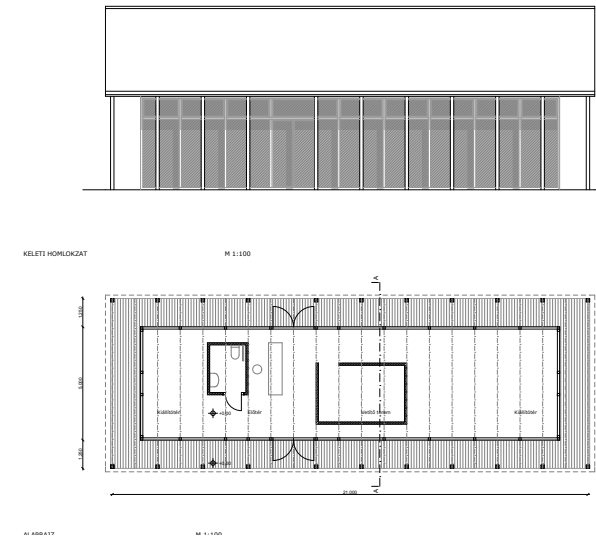
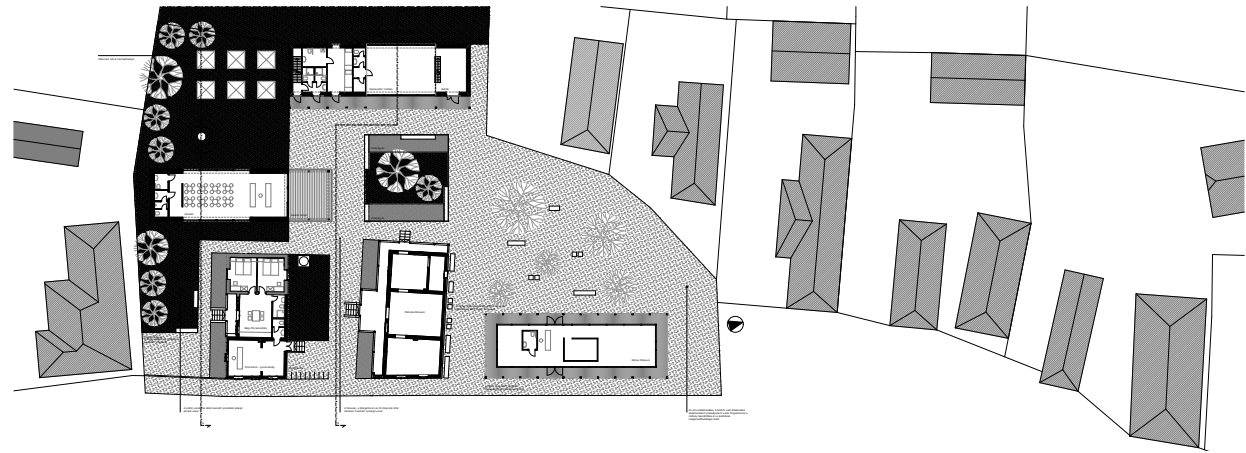
It is typical in the village that barns are placed at right angles to residential houses. We wanted to refer to this structure by placing our two other new buildings in the position of a barn.

The spaces created between the houses represent an important part of the project. These are moving at a large scale from the open public square to the calmer, more intimate courtyards. Houses communicate with open spaces in a way that fits their function.

In order to create unity, we adapted common principles. These include the parallel positions of the houses, the unity in measurements, and that a veranda appears in each house with a different form that evolved from its function.

Respect for local traditions, following the given structure and applying materials that harmonize with the environment were important factors that guided us throughout the design process.

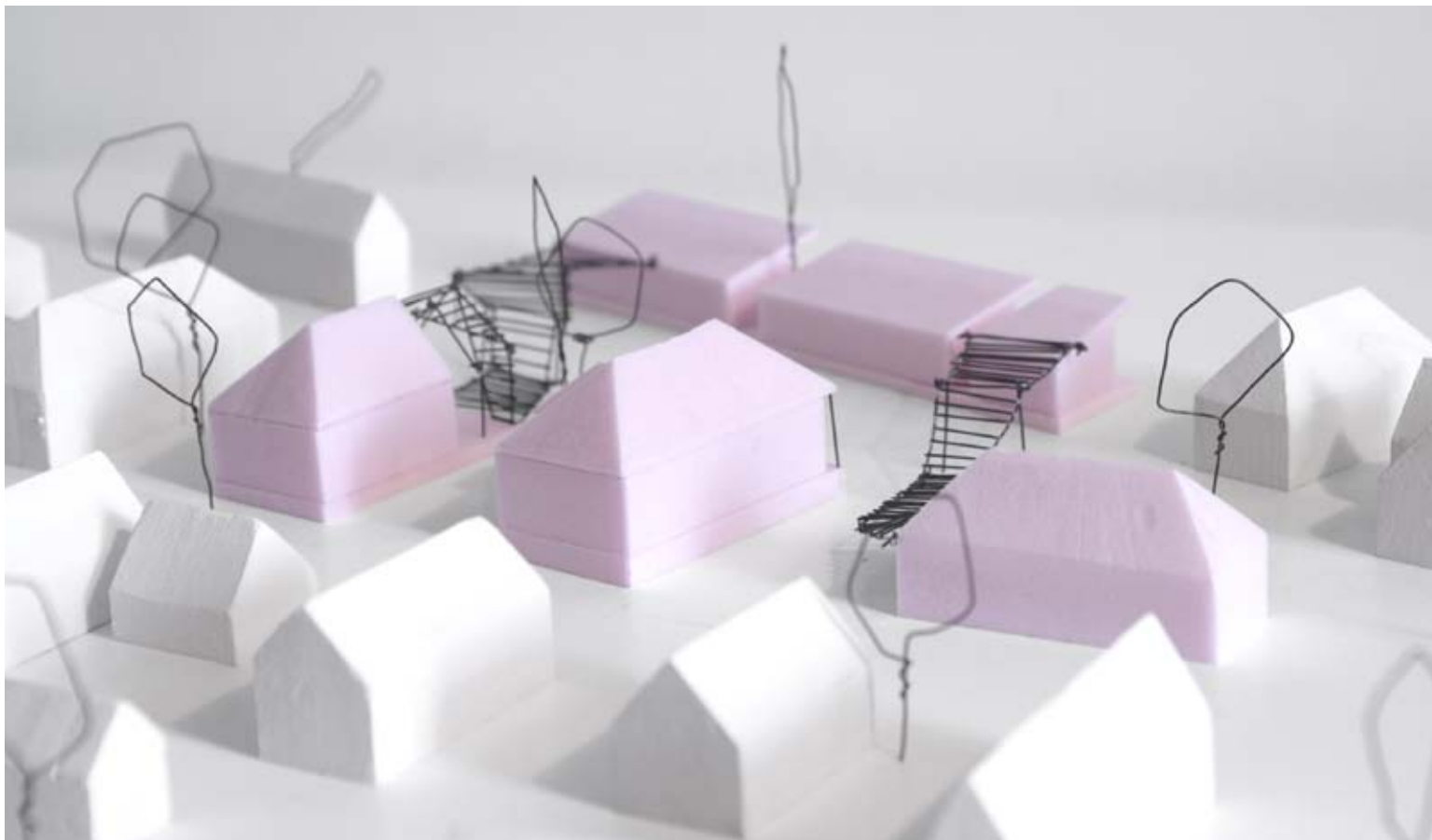

szerző
 Vizi Kata Veronika, Hulesch Máté,
 Kádár Sebestyén Énok, Rádler Luca
 HK prezentációs díj
 konzulens
 Vasáros Zsolt DLA

author
 Kata Veronika Vizi, Máté Hulesch,
 Sebestyén Énok Kádár, Luca Rádler
 Prize for presentation
 consultant
 Zsolt Vasáros DLA

Bázis

Base

Erdély, Mikháza.

A helyszínhez kapcsolódó feladat a funkcióváltás. A faluban található két régi épületnek – tanító és kántor háza – kellett új funkciót találni, esetlegesen a mellettük lévő kultúrházat is belevonva. A mi koncepciónk egy minden korosztály számára használható közösségi hely megteremtése volt. Ezt a következő formában képeztük el: a két meglévő épületet meghagyjuk, azokat a beljüket új funkciókhoz mérten átalakítjuk, némiképp a kultúrházhoz is hozzányúlunk, valamint a telek hátsó részében, a régi csűr helyén egy új épületet tervezünk. A tanító háza kezdi a sort, mely átmeneti térré válik, fedett, de nyitott épület, ahol összegyűlhetnek, étkezhetnek az ide érkezők. A kántor háza a fő kiszolgálóegység, ebben egy kocsmakap helyet, ami a helyieknek és a turistáknak egyaránt jó találkozópontra. A csűr helyén lévő házba két nagy alvóterem kerül, ami osztálykirándulások, táborok számára nyújt szálláshelyet. A kultúrházból csak az utcáfronttal párhuzamos szakaszt hagyjuk meg, itt egy restaurátorműhelyt képeztünk el, de akár kiállítóterként is funkcionálhat. A négy különálló házat egy fából készült szerkezet köti össze, ami mászóka, pad, asztal egyben; ez adja meg a hely különlegességét. Napközben a gyerekek játszhatnak rajta, este pedig a fiataloknak kínál gyülekezőhelyet, de akár az idősebbek is találhatnak egy kényelmes helyet.

Transylvania, Călugăreni.

The task for this location is the change of function. We had to find new functions for two houses from the village: the teacher's and the cantor's house, possibly involving the community centre. Our concept was to create a community place for all ages. We imagined this as the following: we keep the two buildings, we transform them only as much as is needed for the new function, we also change the community centre somewhat and in the backyard, where there was an old barn, we build a new house. The first one is the teacher's house, it becomes a transitional space, it is a covered but open building where the visitors can eat and meet. The cantor's house is the main server unit. Inside is a pub which is a perfect meeting point for the locals and the tourists as well. The house in the place of the barn there are two huge sleeping rooms, providing accommodation for camps or school trips. We keep only the part that is parallel with the street. We place a restoration workshop there, but it can work as an exhibition room as well. The four separated houses are connected with a wooden structure. It works as a climbing frame or as seats and tables. This item makes the place distinctive. Children play here during the day, and at night it serves as a gathering place for the youngsters, but the older generation can also sit down comfortably.

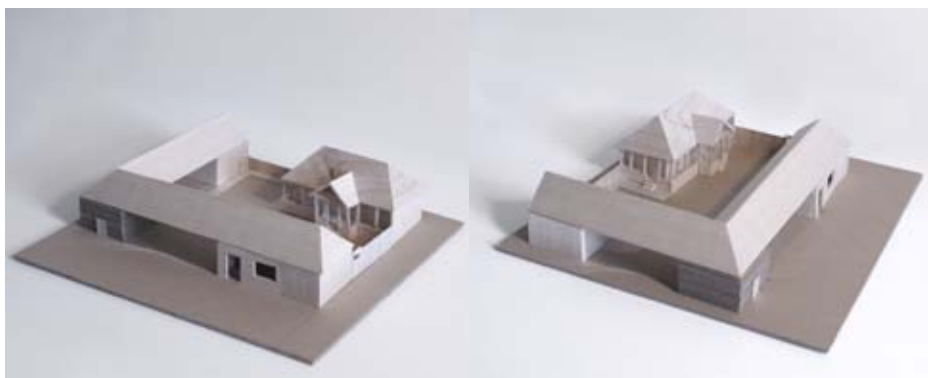

szerző
Balogh Edit, Dalmadi Györgyi,
Bailo Barbara
konzulens
Gaul Cicelle DLA

author
Edit Balogh, Györgyi Dalmadi,
Barbara Bailo
consultant
Cicelle Gaul DLA

**Helyteremtés múlt és jelen között -
Mikháza közösségi épületeinek
funkcióváltása**

**Space creation from past to present –
functional changes
of the communal buildings in Călugăreni**

Célunk a népi- és modern építészet összhangjának megtalálása volt. Konceptiónk megalkotását a helyszín megismerésével kezdtük. A hangulat jellegzetes elemei: a hagyományos falukép, az utcafronti, tornácós házak, a házra merőleges csűrök, a mögöttük húzódó nagy kertek, a helyi építőanyagok: a fa, a vályog és a kő, a magastetők, a faragott székelykapuk, a vízimalom, a Nyárád...

Elképzeltünk a faluba egy nagyobb rendszert, melynek részei: a főúti letérő helyzetbe hozása, a romos malomépület rekonstruálása, a folyó egy szakaszának strandolhatóvá tétele, a templomi értékek bemutatása, a kolostorépület és a temetői kápolna látogathatóvá tétele, információs központ kiépítése.

A tervezési területen három ház áll: a tanító háza, a kántor háza és egy romos állapotú csűr. Tervünkben a kántor házát felújítanánk és korszerűsítanánk, a benne lévő könyvtár két szobát kap és a harmadikban megtartjuk a Széllyes Sándor kiállítást. A tanító házában az első traktusát megőrizzük. Ide helyeztük az irodákat és innen szintváltással jutunk el a fogadótérbe, melyhez hozzáépítettük az üveggel határolt műhelyeket. Erre merőlegesen, „csűrként” csatlakozik a bemutatótér szintén üveggel határolva és a ruhatárat, vizesblokkot és lépcsőt befogadó faburkolatú traktus. A tetőtérbe egy 18 fős matracszállást terveztünk. Az anyaghasználattal a régi beépítés illúzióját szeretnénk volna kelteni,

As the design area is in the centre of the village, we wanted to create a space that could be easily used by the people who work here and would be suitable for events, so we did not want to create a dense building system. As an important element of our concept, it is important for us to fully preserve the cantor's house, redesigning the functions of its inner space, and the first section of the teacher's house that is in good condition will also be kept.

In the cantor's house, the library has been formed in three rooms, where writer Sándor Kacsó's and Sándor Széllyes' exhibition can also be seen. We tried to design the archaeological centre function to fit all needs. The offices have been moved to the available wing, from where we can get, with a level shift, to the common- and relaxing area and the host space. From the room's side face a tea kitchen has been made for the employees, and next to it an information desk for visitors. Perpendicular to this mass, a three-section building element has been placed in the position of a barn. The three units: "Stone part":

The archaeological serving unit has been placed here. Its parts are: a storage area, a social block and a photo room.

"First wooden part":

Space was created for the exhibition area here.

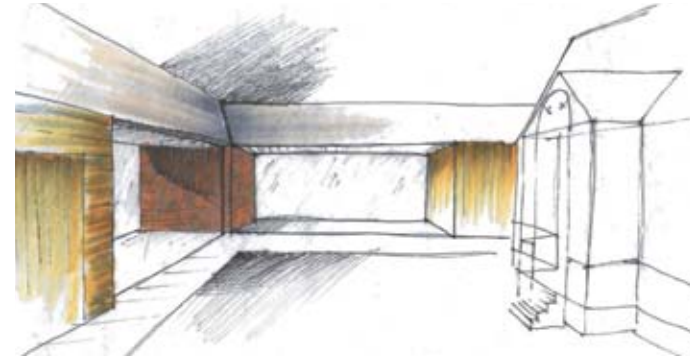
"Second wooden part":

This part directly connects to the exhibition area, so the visitor bathrooms have

Helyteremtés múlt és jelen között -
Mikháza közösségi épületeinek
funkcióváltása

Space creation from past to present –
functional changes
of the communal buildings in Călugăreni

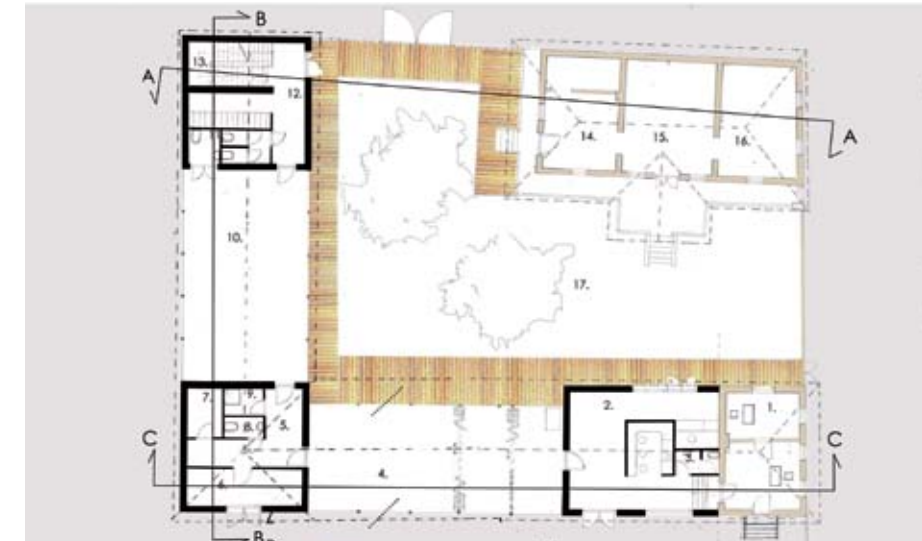
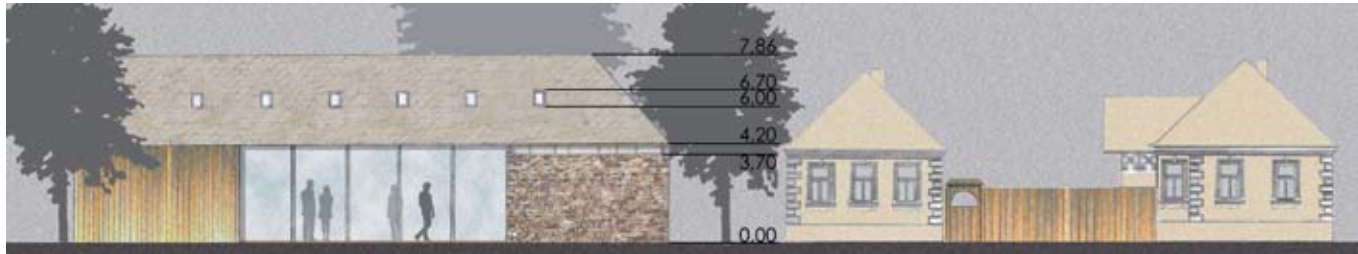

mintha a telken két ház és a rájuk merőleges háromsztatú csűr állna. Az „U” alakú beépítés azért is praktikus, mert így kialakul középen egy nagyobb, zárt tér, mely helyszínéül szolgálhat a népszerű Római Fesztiválnak és a Csűrszínházi napoknak.

been placed here (including a bathroom for the disabled).

We have thought it would be beneficial to utilize the loft area above the exhibition space, so we have designed an 18 person mattress accommodation here. Our intention was to revitalize the public life of Călugăreni, to create useful places for recreation and cultural endeavours. We were endeavoured to take into consideration every age-group. We hope that by revising and maintaining the traditions of Călugăreni, we can bring the past closer to the present.

Mivel az utcai homlokzatok megmaradtak eredeti formájukban, ezért a bejutást egy látványban illeszkedő székelykapuval képeltük el.

A mikházi régészeti lelőhely 2013-ban,
Pécsi Légitrégészeti Téka, 45918
fényképezte: Szabó Máté

Aerial view of the archaeological
site in Călugăreni, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45918,
Photo by Máté Szabó

2013 nyarán „A római *limes* az európai kultúrtájban” projekt keretén belül Mikházán régészeti feltárások folytak. A falu végén, részben lakóházak által elfedve található a hajdani római tábor, az út túloldalán a falun kívül pedig a vicus (település). A 19. században az épületek falai még álltak. Mára elhordták, beszántották őket. Ugyanakkor a geofizikai felmérések alapján ezek helye elég pontosan leolvasható. Így három területen jelölték ki ásatási szelvényeket: egyet a tábor közepén a principia, vagyis a parancsnoksági épület központi részén, kettőt pedig a településen. Ezek közül az egyik egy hajdani fürdő romjain, a másik egy feltételezett úton és egy ház sarka felett helyezkedett el. A négy hetes szakmai gyakorlat végére kettő szelvényt érdemesnek találtak arra, hogy az ásásokat ezeken a területeken később folytassák. Mivel az épületeknek csak az alapjai, néhol a padlója és induló falszerkezetei maradtak fent, a laikus látogatók számára nehézséget okoz a hajdani épületek elképzelése.

A tervezési feladat ebben az esetben olyan ideiglenes és/vagy állandó pavilon család tervezése, amely lehetővé teszi a látogató számára, hogy maga elé képzelhesse a hajdani épületeket, egy „elvársolt” zárt tér segítségével. Ugyanakkor biztosítani kell az ásások ideje alatt a fedett (naptól, esőtől védett) adminisztrációs/rajzi munka elvégzését, valamint a szükséges eszközök helyszínen való biztonságos tárolását, de akár a helyben talált leletek bemutatását is.

In the summer of 2013 within the framework “The Roman *Limes* as Cultural Landscape” project in Călugăreni, there were archaeological excavations. At the end of the village the former Roman fort is found (partially covered by houses), and on the other side of the road one finds the vicus (settlement). In the 19th century the ruins of the buildings were still visible. By now they have already been carried away or ploughed over. At the same time their location can be defined relatively precisely by geophysical measurements. By this method, evaluation trenches were staked out in three areas: one in the centre of the fort, in the central part of the headquarters (principia), and two in the settlement. One of them is located on the remains of the former bath, the other on a presumed road and next to a corner of a house. At the end of four weeks of fieldwork, two trenches have been considered as worthy of continuing the excavations in these areas later. Because only the foundations and in some places the floor and starting structures of walls of the buildings remained, it is difficult for a simple visitor to imagine the former buildings.

The task in this case is to design a temporary and/or permanent group of pavilions which would make it possible for visitors to imagine the ancient buildings in an “enchanted” closed area. At the same time it should provide a covered (i.e. shielded from the sun and rain) working environment for the administrative and drawing work done during the excavations and secure storage for the necessary instruments on the spot, as well as space for the presentation of the findings.

szerző
Sági Gergely
2.díj
konzulens
Vasáros Zsolt DLA

author
Gergely Sági
2nd prize
consultant
Zsolt Vasáros DLA

Ásatások a vicus területén, 2013
Pécsi Légitirégészeti Téka, 45923
fényképezte: Szabó Máté

Aerial view of the vicus-excavations, 2013
Aerial Archaeological Archive of Pécs, nr. 45923
Photo by Máté Szabó

A múlt jövője

The future of the past

Mikháza, 2013 nyara.

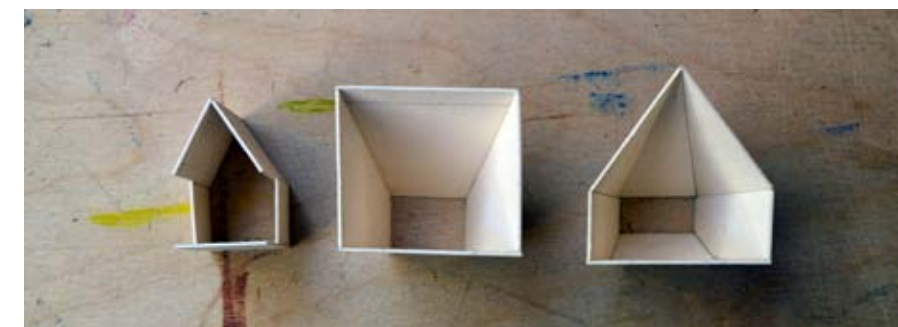
Kapcsolat.

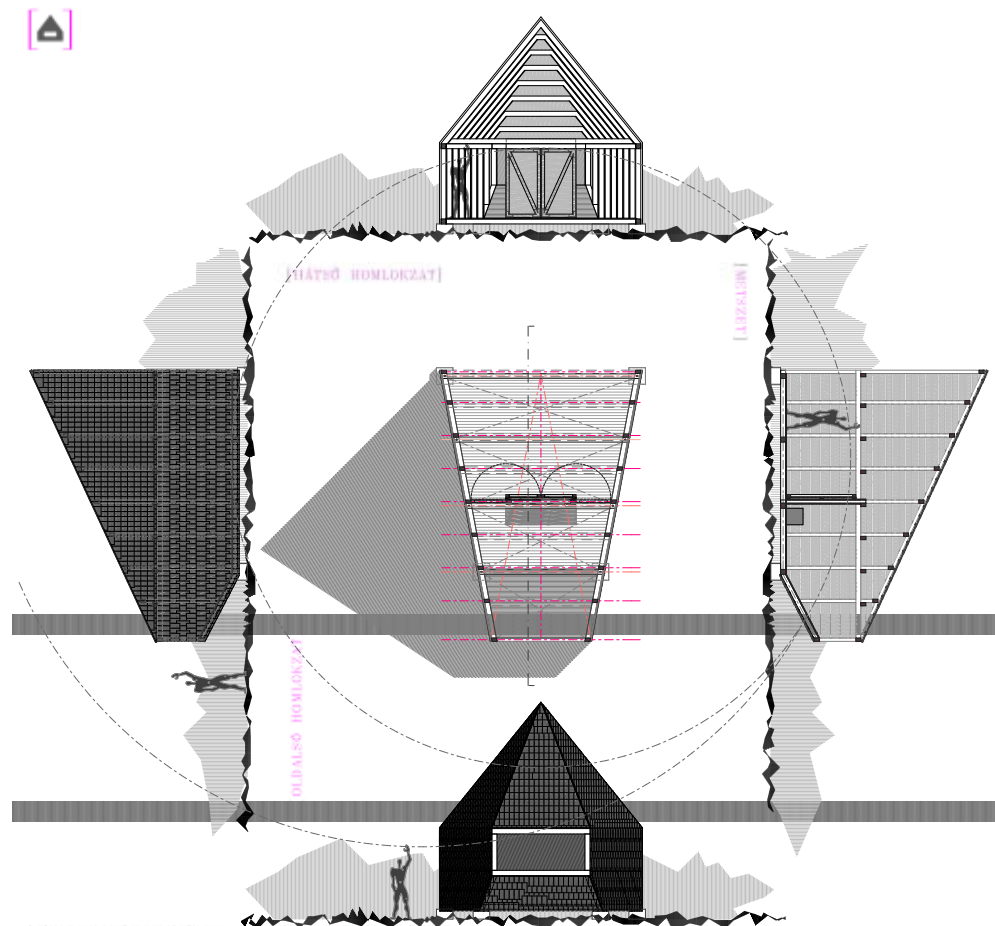
Egy olyan helyen, ahol az elmúlt évszázad során hagyománya alakult ki az egymástól való elszigetelődésnek, ahol az erőszakos integráció ellen a népek mind nagyobb elszigeteléssel válaszoltak és ahol a lakosok egy része még mindig nem beszél az ország nyelvét, amiben (ugyan bizonyos nézőpontból akaratukon kívül) élnek. Merthogy sokszor ilyen a mai Erdély. És különösen igaz ez egy olyan falura, mint a Marosvásárhelytől 35 km-re fekvő Mikháza, amelynek lakosai nagyrészt ma is magyarok, akik meg nem magyarok ők cigányok, de ők „a híd túloldalán” élnek. Képletesen és fizikailag egyaránt, annak ellenére, hogy ha nem változik semmi, 20-30 év múlva már csak ők maradnak a faluban.

Călugăreni, summer of 2013.

Relationships.

Relationships between people in a place where separation has a real tradition, where the natural reaction of the society to violent integration was increasing isolation, and where a significant number of the inhabitants don't speak the language of their own country (of which in some cases they became a part against their own will) are complex. This is often the situation in some parts of Transylvania, like in the village of Călugăreni, situated 35 kms from Târgu Mureș, and where the majority is Hungarian speaking, and people who are not Hungarian are Roma, but they live „on the other side,” theoretically and also fiscally, although if nothing changes, in 20-30 years they will be the only people in the village.

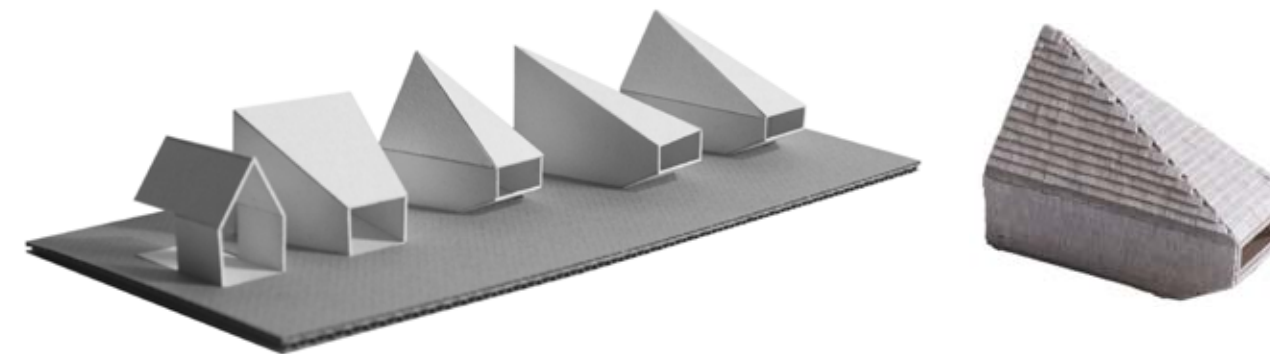

Budapest, 2013 ősz.
Kapcsolat.

A helyhez való kapcsolódás itt nem a genius loci rezgéseiből fakadó klisé, ami szép formákat és transzcendens tartalmakat szül, hanem sokkal inkább egy olyan igény, ami a pavilonnak a hosszú távú fennmaradását szolgálja. Abban a helyzetben ugyanis, amikor az építmény az év 11 hónapjában magára hagyva áll a faluszéli kukoricásban, kiszolgáltatva az elemeknek vagy bármilyen más romboló hatásnak, az egyetlen esélye arra, hogy ezt az időszakot túlélje, ha gazdája van. Ha a falusiak képesek azonosulni a falujuk határában álló kis építményekkel, képesek azokat befogadni (képletesen és szó szerint), a közösség képes őket a magáénak érezni és felelősséget vállalni értük, akkor a pavilonok valóban túlélhetik azt az időt, amire tervezettek. Ilyen formán a kapcsolatteremtés nem csak a célja, hanem az egyetlen esélye is a pavilon létezésének.

Budapest, autumn of 2013.
Relationship.

The relationship with the place where we are in is, in this case, more than a usual cliché of the genius loci, which generates nice forms and transcendent architectural messages. To establish a relationship in this place is more like a mode of survival, better to say it is the only way to have a chance to survive 11 months of the year, when the pavilion is left alone in the cornfield, at the end of the village. So the only way to be protected from the destruction of the elements and the injuries is to have somebody to take care of the pavilion. And the citizens of Călugăreni will only take care of these small constructions if they have personal reasons to do so. When they are able "to adopt" the buildings, when they feel that the pavilions are of value to them, and in this case they will protect and they will take responsibility for their survival. And in this sense establishing a relationship is not only an important task but also the only chance for their preservation.

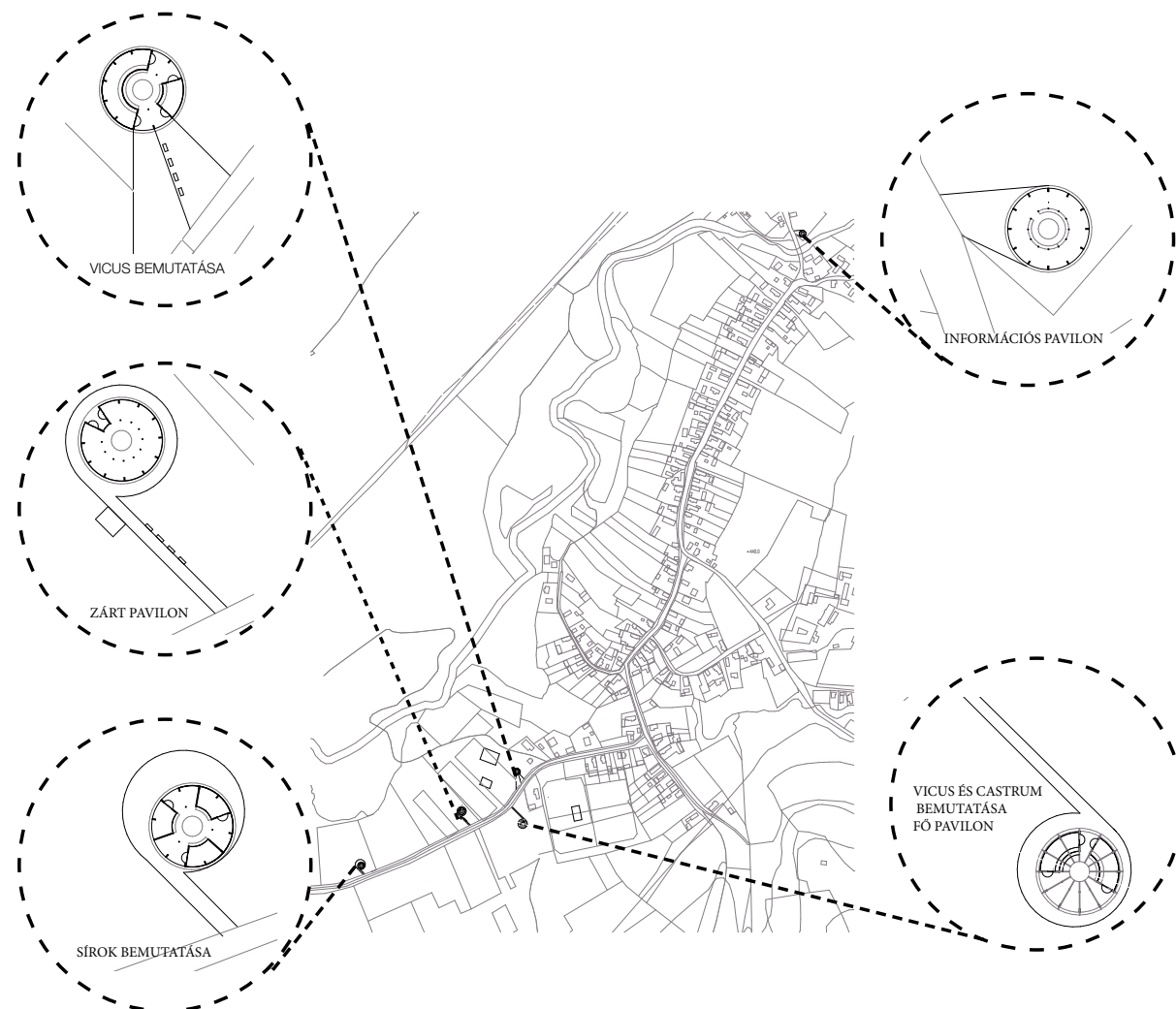

szerzők
Szentési Levente
Trombitás Dóra
konzulens
Vasáros Zsolt DLA

authors
Levente Szentési
Dóra Trombitás
consultant
Zsolt Vasáros DLA

Pavilon - múltból a jövőnek

Pavilion - from the past to the future

Az európai kultúrában meghatározó a római kor, kulturális hatásai a mai napig érezhetőek az európai élet számos területén. Övnünk kell római örökségünket, hiszen kultúránk gyökereit óvjuk ezzel. A munkánk a Dácia határát biztosító védműrendszer feltárási területén hivatott a hajdani kor hangulatát átadni a látogatóknak. A védműrendszer maradványa Mihháza és Deményháza közt fekszik Erdélyben, egy erődítményből (*limes castrum*) és egy településből (*vicus*) állt a 2-3. században. A szakemberek számítanak arra, hogy fürdőket, templomokat is feltárnak a munkálatok során, így a bővíthető pavilont kell kialakítani.

A pavilon három ásatási helyszínen látta el kettős funkciót: a *castrum* közepén a *principia*-ban és kettő további helyszínen a *vicus*-ban. A római kor zárt tér hangulatán túl, biztosítanánk az ásatási munkálatok ideje alatt az adminisztrációs és a rajzi munka elvégzéséhez szükséges környezetet, valamint a szükséges eszközök helyszínen való tárolását, a helyben talált leletek bemutatását. Az ásatások előrehaladásakor egy-egy pavilon résznek bővíthetőnek kell lennie, míg a bemutatásra és munkára szánt tereket állandónak alakítanánk ki.

Célunk tisztelettel adózni a római szellemi nagyság előtt, nem megismételni a rómaiak téralakítását, hanem egyfajta emléket állítani, mely segít feleleveníteni a látogatóknak a dicső kort. Formai megfogalmazással, megfelelő építészeti minőséggel kívánjuk a látogatók elé tárni a római kultúra értékeit. Munkánkkal a római kultúra tüzét szeretnénk megőrizni a jövőnek, Cicero mondása után „Adj tüzedből lángot annak aki kér.”

In the European Culture Roman Period has always been a shaping force. The cultural influences are still recognisable in many parts of our life. We have to protect our heritage, because it means we protect our roots. Our work is situated on the ruins of the border of Dacia's defensive system, between Mihháza and Deményháza in Transylvania. There is a fortress (*limes castrum*) and a settlement (*vicus*) which supplied the fortress. The specialists are counting on finding new building remains, like a temple or a bath, so the pavilion must be expandable.

The pavilion is also intended to show the visitors the atmosphere of earlier Roman times. It would provide two functions in three places. It would be placed in the middle of the *castrum*, in the *principia*, and would have two places in *vicus*. The two functions would be to give the experience of the earlier closed spaces to the visitors and to assure the appropriate circumstances for drawing, administrative work, storing working tools and exhibiting findings. When the excavation work is continued, the pavilion should be expanded, but the exhibition space and working part would be permanent.

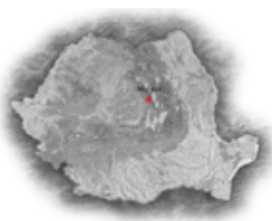
Our aim is to pay tribute to the great Roman heritage, but not by copying Roman spaces. We would like to create a memorial, which would help visitors remember the Roman times. The formal articulation and the fine architectural quality would be our manner of representing ancient Roman culture. As Cicero said: "Give a flame of your fire to anyone who asks for it." We would like to preserve the flame of the Roman world for the future.

RÓMAI MŰLT

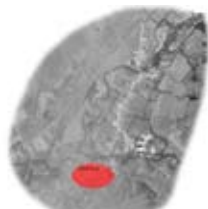
RÓMAI BIRODALOM HATÁRA

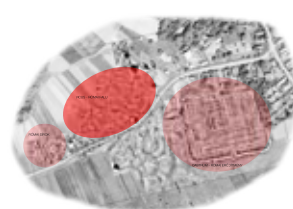
DACIA HATÁRA

ERŐDÍTMÉNY ÉS FALU

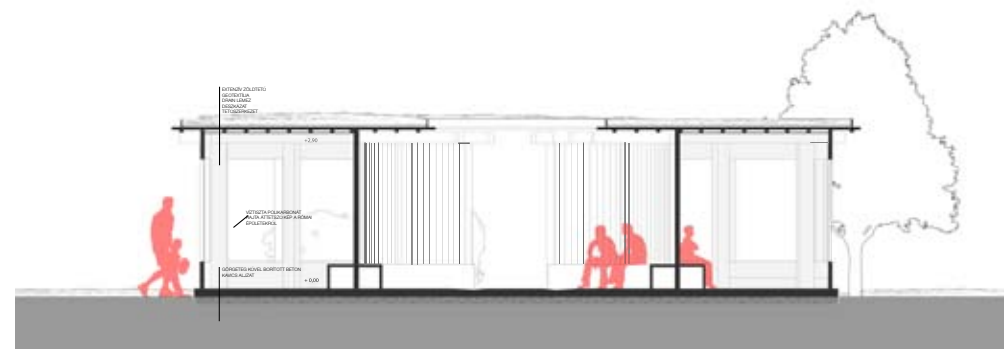
MIKHÁZA RÓMAI ÖRÖKSÉGE

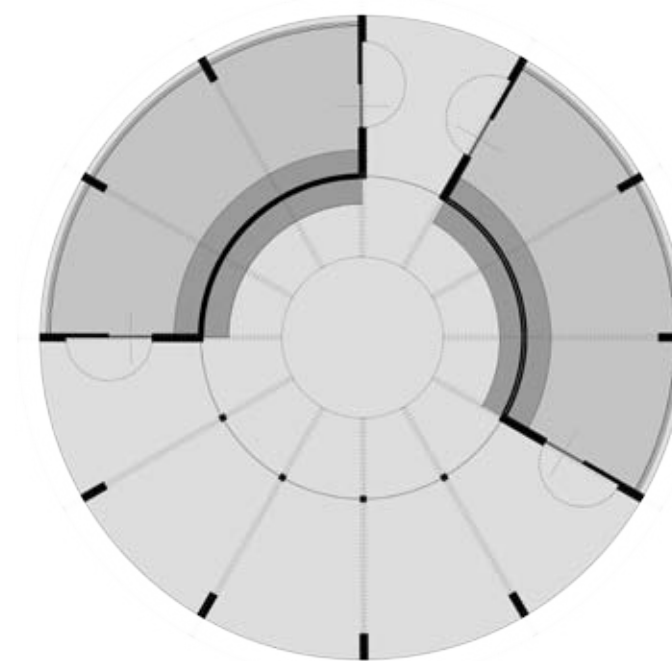
Pavilon - múltból a jövőnek

Pavilion - from the past to the future

METSZET 1:40

ALAPRAJZ 1:40

FELEPÍTÉS

EXTENZÍV ZÖLDÍTETŐ

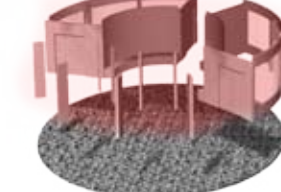
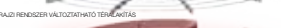
TETŐ RÉTEG RENDSZER

TETŐ FEDERKÉZET

ALAPRAJZI RENDSZER VÁLTOZTATHATÓ TERÉLVEZÉS

GÖRGŐTETŐ-KÖVEL BŐRÖTT BETON (MÁRKÁK ALATT)

A 2013-as nyári terepmunka résztvevői

Participants of the Fieldwork in 2013

partneregyetemek :

Humboldt Universität zu Berlin, Universität zu Köln, Universitatea Babeş-Bolyai (Kolozsvár : Cluj-Napoca), Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest), Fachhochschule Erfurt, Pécsi Tudományegyetem, Universitatea Petru Maior (Marosvásárhely : Târgu Mureş)

participating universities :

oktatók :

BAJUSZ István, Gregor DÖHNER, Manuel FIEDLER, Constanze HÖPKEN, LENKEY László, Nicoleta MAN, Christoph MERZENICH, MOLNÁR-KOVÁCS Zsolt, Silvia MUSTATÁ, PÁNCZÉL Szilamér Péter, PETHÉ Mihály, SIDÓ Katalin, SOÓS Zoltán, Veit STÜRMER, SZABÓ Máté, VASÁROS Zsolt, VASS Lóránt

lecturers :

tutorok :

Daniel CIOATĂ, DOBOS Alpár, GAUL Cicelle, Marie-Hélène GRUNWALD, Angela LUMEZEANU, NAGY József Gábor, NÉMETH Rita, ÖTVÓS Koppány Bulcsú, REZI Botond, SZABÓ András

supervisors :

hallgatók :

AMBERGER Cinnia, Funda AŞKIN, BAJUSZ Mátyás, BÁLINT Andrea Melinda, BALOGH Bálint, Juliette BRAUER, Miriam BRAUN, Britta BURKHARDT, Jessica CASTIES, DACZÓ Levente, Julia ECHNER, GYETVAI Péter, HALÁSZ Kitti, Jerome HOFER, HÓGYES Mihály Huba, HOMPOTH Emese, NAGY-HORVÁTH Boróka, KÁLLAI Kata, KISS Alexandra, Lisa KLAFFKI, LACZKÓ Nándor, Martin KOCH, LÁSZLÓ Eszter, Franziska LEHMANN, Johann John LIEBSCHER, MÁTHÉ Boglárka, MIKLÓS Zsófia, MOLNÁR Bianka, NOGYI Edmond, NOVÁK Kristóf, NYULAS Dorottya, PÉTER Sára, Andrea RAVELOSON, SÁGI Gergely, SASS Petra Orsolya, SOLYMOSI Bence, Rolf SPORLEDER, SZABÓ Richárd, SZÁSZ Bálint, Friederike SZLOSZE, TALABÉR Ildikó, VISONTAI Flóra, Liselotte WETTKE

students :

A 2013-as TDK kultúra és identitás szekció konzulensei

Consultants of the TDK session culture and identity, 2013

Bartók István DLA   Benkő Melinda PhD   Gaul Cicelle DLA   Szabó Dávid   Vasáros Zsolt DLA

A 2013-as TDK kultúra és identitás szekció alkotói

Authors of the TDK session culture and identity, 2013

a1 Detre János, Zsoldos Anna Róza   a2 Boholy Ildikó, Németh Máté, Sente Zoltán, Vanyur Kristóf

a3 Amberger Cinnia, Gyetvai Peter, König Anna   a4 Lévy Áron Farkas, Lów Márton, Szabó Péter-Róbert

a5 Kis Dániel, Mónus Gergely   a6 Szabó János

b1 Molnár Bianka, Nusszer Diána   b2 Hulesch Máté, Kádár Sebestyén Énok, Vizi Kata Veronika, Rádler Luca

b3 Balogh Edit, Dalmadi Györgyi, Bailo Barbara   c1 Sági Gergely   c2 Szentesi Levente, Trombitás Dóra

Veit Stürmer (1957-2013)

A Stürmer-díj

Idén két különdíjjal emlékeztünk meg A Római Limes az Európai Kultúrtájban elnevezésű ERASMUS IP program főszervezőjéről, aki 2013 őszén váratlanul távozott közülünk.

Veit Stürmer 1957. április 1-én született Berlinben és Riehenben (Svájc) nevelkedett. 1976-1983 között klasszikus régészetet, egyiptológiát és zenetudományt tanult Heidelbergben. Tanulmányait a minószi kerámiák témájában írt PhD dolgozatával zárta. 1984-ben ösztöndíjat kapott egy tanulmányútra a Német Régészeti Intézetből, ahol később 1985-1986 között dolgozott. 1987-89-ben kutatási ösztöndíjat nyert el, amellyel Amnisos-i és Malia-i (Kréta) munkáit támogatták. 1990 óta a Berliini Humboldt Egyetem Winckelman Intézetének kutatója és oktatója, valamint az intézet gyűjteményének kurátora volt. 2001 óta a Havanna Egyetem (Kuba) vendégprofesszoraként is működött.

Tudományos érdeklődése középpontjában első sorban a minószi kultúra állt, valamint Kréta kapcsolata Egyiptommal és a közel-kelettel, de ugyanakkor a Berlin-Brandenburg-i Víz Alatti Régészeti Egyesület elnöke is volt. A Romániával közös nemzetközi programot 2009-ben indította útjára.

The Stürmer Prize

This year we dedicated two special prizes to the mentor of the ERASMUS IP - The Romain *Limes* as Cultural Landscape, who left us very unexpectedly this autumn.

Veit Stürmer was born on April 1st, 1957 in Berlin and was brought up in Riehen, Switzerland. From 1976 to 1983 he studied Classical Archaeology, Egyptology and Music Science in Heidelberg and completed his PhD on Minoan pottery. In 1984 he received a travel scholarship awarded by the German Archaeological Institute. From 1985 to 1986 he was employed at the German Archaeological Institute and from 1987 to 1989 he had a research grant for his studies in Amnisos and Malia, Crete. As of 1990 he served as a scholar at the Winckelmann-Institut of the Humboldt-University in Berlin and as the curator of the institute's collections. Since 2001 he has served as visiting professor at the University of Havana, Cuba.

His scientific interests focus in particular on Minoan culture and its relation to Egypt and the Near East, but he has also served as president of the Association of Underwater Archaeology Berlin-Brandenburg. He launched the international project in cooperation with Romania in 2009.

Mikháza ortofotója :
Maros Megyei Múzeum

Orthophoto of Călugăreni :
Mureș County Museum

Támogatók:

Sponsored by:

af archaeofakt

ROMAN LIMES ROUTE
TRASEUL LIMESULUI ROMAN
RÓMAI LIMES ÚTVONAL

THE ROMAN
LIMES AS
CULTURAL
LANDSCAPE

M Ú E G Y E T E M 1 7 8 2

IPARTANSZÉK

A BME Építészmérnöki Kar Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszéke 2013 nyarán lehetőséget kínált a Kar hallgatói számára, hogy részt vehessenek az Erasmus Intensive Programme által finanszírozott projektben Erdélyben. Ez nem előzmény nélküli, 2009-2011 között volt már egy hasonló, 3 éves nemzetközi együttműködésünk, szintén a római örökséggel kapcsolatos témában. Akkor épp a Zilah közelében található csodálatos fekvésű Porolissum/Mojgrád lelőhelyen dolgoztunk. Az ott kialakult jó partneri kapcsolatok, és motivációk hatására pályáztuk meg ismét a programot és nyertük el újabb 3 évre. A helyszíneket bejárva, megismerve világossá vált, hogy nekünk, építészeknek komoly feladatunk lehet és kell legyen az ásatások „kiszolgálásán”; azaz a felmérési rajzok és rekonstrukciós ábrák készítésén túl. A településeknek és a régióknak is más lehetőségekkel együtt kiemelkedő esélyt ad a római örökség feltárása és bemutatása, az ebben rejlő tudományos és turisztikai potenciál kiaknázása. Itt komoly szerepünk lehet, a Műegyetem építész résztvevőiként. A programot is így hirdettük meg, miszerint felmérünk-elemzünk-tervezünk, ha úgy tetszik tudást és kompetenciát szintetizálunk, azaz szakmánkat gyakoroljuk.

A magyar felsőoktatásban igen erősen jelen lévő TDK mozgalom remek platformot nyújtott munkánk folytatására, köszönhető ez a Karon évek óta működő művészeti TDK nyújtotta lehetőségeknek. A tanszékünk által meghirdetett „kultúra és identitás” szekcióra nem csupán a nyári táborban résztvevők jelentkeztek, ez különösen színessé, érdekessé tette a projekt utóéletét. A Maros Megyei Múzeummal folytatott egyeztetéseink alapján mindhárom helyszínen a koncepciók bizonyos részei megvalósulhatnak, ennek keressük a módját, eszközeit, a további együttműködés lehetőségét. 2014 és 2015 nyarán majd újra összegyűlünk, hogy folytassuk a munkát. Részben Mikházán, ahol 2013-ban abbahagytuk, részben új, még felfedezésre és feltárássra váró helyszíneken.

In the summer of 2013 the Department of Industrial and Agricultural Building Design of the Faculty of Architecture of the BME (Budapest) provided its students with an opportunity to take part in an international cooperative project in Transylvania. This Erasmus IP that we began in 2013 was not without precedent. There was a similar three-year cooperative program in 2009-2011 in which participants also dealt with the roman heritage. Building on the relationships that developed there and motivated by our shared experiences, we again applied for support and were granted funding for three years. The excavation and presentation of the roman ruins will create new opportunities for the settlements and the region as a whole as destinations for tourists and scholars as well. We can play an important role in this as architectural students of our University. This is how we have publicized the program, in other words with emphasis on our role in surveying, analysis, and planning. In other words we are refining our knowledge and skills and learning our profession.

Officially established student conferences, which are playing an increasingly prominent role in higher education in Hungary, offer an ideal foundation for further work with the involvement of students, thanks in part to the possibilities created by the individual student sections that have been working in the Faculty for years. The participants in the Culture and Identity section that was organized by our department included not only those students who had taken part on the fieldwork, but other inquiring minds as well. On the basis of our negotiations with the Mureş County Museum, various aspects of the underlying conception will be presented in all three places. In the summer of 2014 and 2015 we will gather again in order to continue our work. These gatherings will take place in Călugăreni, where we ceased work in 2013, and in other places that are still awaiting discovery.